

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická

Bakalářská práce

2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HUDEBNÍ KULTURY

**Pojetí hudební výchovy podle
Jana Amose Komenského**
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jan Cajthaml

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a pouze s použitím uvedených zdrojů a literatury.

V Novotnicích 25. 6. 2022

Vlastnoruční podpis

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucí své bakalářské práce doc. PaedDr. Marii Slavíkové, Csc., za její pomoc při vyhledávání odborné literatury a pramenů, ze kterých jsem mohl čerpat, a za její dohled nad samotnou prací. Dále bych rád poděkoval své rodině a své přítelkyni za pomoc a podporu v náročných chvílích při studiu a při psaní bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. Životopis Jana Amose Komenského.....	8
2. Pedagogická činnost a působení Jana Amose Komenského	15
2.1. Cíle a principy výchovy a vzdělávání podle Jana Amose Komenského.....	21
2.2. Jakým způsobem se formoval vztah Jana Amose Komenského k hudbě a hudební výchově ...	23
3. Komenského spisy vyjadřující se k hudbě a hudební výchově	25
3.1. Informatorium školy mateřské	25
3.1.1. Hudební podněty v Informatoriu školy mateřské	26
3.2. Velká didaktika	29
3.2.1. Hudební podněty v Didaktice	30
3.3. Škola pansofická	32
3.3.1. Hudební podněty ve Škole pansofické.....	33
3.4. Předmluva ke Kancionálu	34
3.4.1. Hudební podněty v Kancionálu.....	35
4. Význam Komenského názorů pro současnou hudební výchovu a pedagogiku	37
Závěr	46
Resumé	48
Summary	48
Seznam použitých zdrojů.....	49
Seznam elektronických zdrojů	52
Seznam obrázků	52
Přílohy	53
Seznam příloh.....	53

Úvod

Tématem této bakalářské práce je pojetí hudebního vzdělávání a hudební výchovy podle Jana Amose Komenského. Jan Amos Komenský je osobností, která zasahuje do velké škály oblastí a oborů. Byl to jeden z největších českých filosofů, duchovních myslitelů, spisovatelů a reformátorů. Celý svůj život se věnoval pedagogice, kladl si otázky, kterými posouval tehdejší pedagogiku a jimiž se zabýváme dodnes. Jeho myšlenky ovlivňovaly tehdejší Evropu a jeho učení se dostávalo i za její hranice.

Myšlenky a dílo Jana Amose Komenského mají nedocenitelnou hodnotu i v dnešní době. Mnoho badatelů a kmenologů u nás i v zahraničí se jim věnuje. Rád bych ve své práci zkoumal Komenského přístup k jednomu z oborů, v nichž byl zainteresovaný, a to k hudbě a výchově k ní. Cílem této bakalářské práce je tedy zjistit, jak k hudbě přistupoval Jan Amos Komenský. Jak vnímal hudební výchovu? Byla důležitá? Prosazoval hudební vzdělávání u dětí? Věnoval se sám Jan Amos Komenský tvorbě hudebních děl? Udržely se jeho dílo a myšlenky do dnešní doby? A pokud ano, tak v jaké míře jsou aplikovány na dnešní výchovu s dnešním pohledem na pedagogiku a vzdělávání?

S osobností Jana Amose Komenského jsem se setkával již od dětství. Vždy byl popisován jako „Učitel národů“ a reformátor. Až v pozdějších letech při studiu pedagogické fakulty jsem se o něj však začal zajímat více a při volbě tématu bakalářské práce jsem měl jasno. Nyní při studiu potřebných materiálů a odborné literatury jsem stále víc a víc udivován, jakým člověkem byl a čeho všeho dosáhl a jsem fascinován nadčasovostí jeho děl, která jsou stále aktuální a můžeme z nich čerpat i v dnešní době a v současných školách. Jak moc musel být Jan Amos Komenský významný a pokrokový, že i v současnosti stále čerpáme z jeho děl a stále zkoumáme jeho myšlenky a myšlenkové odkazy?

Cílem bakalářské práce bude shrnutí informací o základních pedagogických spisech Jana Amose Komenského a jejich zhodnocení z hlediska aktuální hudební pedagogiky a výchovy. Prvním krokem k naplnění cílů bude nastudování a analýza vybraných životopisných děl, a to za účelem pochopení života, historického kontextu a okolností, které vedly k myšlenkám Jana Amose Komenského. Druhým krokem bude prostudování odborných děl týkajících se oblasti hudby, a to jak hudby tehdejší doby, tak samotného pojetí hudební výchovy podle Jana Amose Komenského. Třetím krokem bude porovnání jeho myšlenek a hudebního vzdělávání tehdy a hudebního vzdělávání dnes. Jak moc se držíme, nebo nedržíme odkazu Jana Amose Komenského v hudební výchově? Jsou jeho zásady a postupy stále aktuální? Dají se

jeho myšlenky v oblasti hudby aplikovat na dnešní styl hudební výchovy? Mají dnešní školy a školský systém možnosti využívat odkazu Jana Amose Komenského? Závěr práce by měl odpovědět na tyto otázky a ukázat, zdali je hudební odkaz Jana Amose Komenského stále aktuální a použitelný.

Základem pro naplnění cílů a zodpovězení uvedených otázek budou zdroje v podobě odborných děl zabývajících se osobností Jana Amose Komenského. Dalším pramenem budou informace od vybraných institucí a kmenologů.

1. Životopis Jana Amose Komenského

Jan Amos Komenský se narodil 28. března 1592 v Uherském Brodě. Zde trávil se svou rodinou první roky života a také navštěvoval městskou bratrskou školu, a to až do roku 1604. Tehdy Jan Amos přichází o své rodiče a dvě sestry¹ a je svěřen do péče své tety žijící ve Strážnici. I zde mladý Komenský docházel do bratrské školy². O rok později město opouští, neboť bylo vypáleno³. Bída a válečné násilí později ovlivňovaly jeho názory a snahu o nápravu společnosti bez použití násilí. V roce 1608 Jan Amos odchází do Přerova, kde začíná studovat na latinském gymnáziu. Přerovská škola znamenala pro mladého Jana první velkou bránu k vyššímu vzdělání.⁴ Zde se v šestnácti letech stává studentem školy Jednoty bratrské, která ho v oblasti pedagogiky silně ovlivňovala po celý život. Po vystudování se informace o nadání mladého Jana Amose donesly přes biskupa Jednoty bratrské až ke **Karlu st. ze Žerotína**, který později Jana Amose podporoval a od roku 1611 finančně zajišťoval zahraniční studia v Německu. Po návratu se mladý Komenský stává učitelem Jednoty bratrské v Přerově. Již zde se snaží zavést na své škole nové pracovní metody, jež byly mnohem pokrokovější a dokonalejší než metody obvyklé v tehdejších školách.⁵ Mimo to psal i svá díla. V tomto období například sepsal příručku *Grammaticae facillioris praecepta* (Pravidla snadnějšího vyučování mluvnice – 1616 Praha).

Z Přerova se roku 1618 dostává do Fulneku, kde byl jmenován správcem německého bratrského sboru. Období, které zde strávil, by se dalo brát jako jedno z těch příjemnějších v jeho životě. V této době se Komenský dále věnoval spisovatelské činnosti a pedagogické práci. Ve Fulneku setrvává až do doby (1621–1622), kdy bylo město vyrabováno španělskými a italskými vojáky⁶. Při ničení města přichází Komenský o svůj majetek. Zároveň byl na Jana Amose Komenského, stejně jako na ostatní politicky aktivní bratrské duchovní, vydán zatykač. Poté se musel ukrýt.⁷ V těchto dobách nejistoty vzniká *Labyrint světa a ráj srdce* (1623 Lešno),

¹ Příčina úmrtí je patrně nějaká epidemie – KUMPERA, Jan. *Jan Amos Komenský: Poutník na rozhraní věků*. 1. Ostrava: Svoboda, 1992. ISBN 80-85498-03-0. s. 17

² Bratrské školy – o nich podrobněji v kapitole 2. Pedagogická činnost a působení Jana Amose Komenského

³ V roce 1605 bylo město vypáleno sedmihradským magnátem Štěpánem Bočkajem, který podnikl tažení na západ, aby získal uherskou korunu a vyvolal protihabsburskou vzpouru.

⁴ KUMPERA, Jan. *Jan Amos Komenský: Poutník na rozhraní věků*. 1. Ostrava: Svoboda, 1992. ISBN 80-85498-03-0. s. 19

⁵ CMÍRAL, Adolf. *Hudební didaktika v duchu zásad J. A. Komenského*. Praha: SPN, 1958. s. 12

⁶ Na severní Moravu dolehly pobělohorské boje pohromy s několika měsíčním zpožděním, neboť stavovský odboj zde odolával až do jara 1621. Španělské vojsko, tj. habsburské vojsko proniklo v červnu i do Fulneku, který zpusťovali.

⁷ Neboť Jan Amos Komenský nebyl katolík a byl členem Jednoty bratrské, tak buď měl změnit víru a stát se katolíkem, nebo opustit zemi. KUMPERA, Jan. *Jan Amos Komenský: Poutník na rozhraní věků*. 1. Ostrava: Svoboda, 1992. ISBN 80-85498-03-0. s. 46

v němž odsuzuje soudobou společnost a kritizuje to, že v tehdejší světě není nic než „*matení a motání, kolotání a lopotování, mámení a šalba, bída a tesknota a naposledy omrzení všeho a zoufání*“⁸.

Tato část života Komenského není historicky zdokumentovaná, a tak se přesně neví, kde pobýval. Mohl se ukrývat v Přerově nebo u přátel v Zábřehu, Moravské Třebové nebo u svého známého Jana Jetřicha ze Žerotína. V této době se Komenský vypořádává se svými tragickými prožitky sepsáním knih a dopisů, které posílá své manželce. Ta ovšem ještě téhož roku umírá i s oběma syny na následky morové epidemie.

Mezitím se situace v Evropě nevyvíjela dobře. Od roku 1618 probíhala válka, která byla vyústěním sporů náboženských i politických. V roce 1620 proběhla bitva na Bílé hoře, jež svým výsledkem ovlivnila následující roky celého českého národa a hlavně nekatolíků. Od roku 1624 sílila rekatolizace⁹. Z důvodů rekatolizace a současné politické situace v Čechách se Jan Amos Komenský musí ukrývat.¹⁰ V roce 1627 nová ústava s názvem *Obnovené zřízení zemské* legalizovala dědičnou moc Habsburků a povolovala jen jedno náboženství, a to katolicismus. Ferdinand II. nařídil všem nekatolíkům do šesti měsíců buď konvertovat, nebo odejít ze země. Jan Amos Komenský je nucen v roce 1628 opustit svou vlast a přestěhovat se do polského Lešna.¹¹

V době, kterou strávil Jan Amos Komenský v exilu, navštívil mnoho evropských zemí a měst. Nejznámějším městem, v němž žil dohromady 19 let, je polské Lešno. „*Když císař Ferdinand, toho jména druhý, vypověděl kazatele evangelických církví z celých Čech a Moravy, tu vystěhovali jsme se r. 1628 do sousedních krajů Německa, z velké části do Polska a Uher; já s mnoha jinými jsem byl zanesen do Lešna v Polsku...*“¹².

Zde 8. února 1628 nalézá svůj druhý domov. Komenský byl později jmenován biskupem Jednoty bratrské. Během pobytu v Lešně se soustředil na díla filosofická a výchovatelská. Jednou z jeho nejvýznamnějších výchovatelských prací se stalo dílo *Didaktika* (1632 Lešno).¹³

⁸ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Labyrint světa a ráj srdce*, Grafická unie, Praha 1939, s. 5

⁹ Rekatolizace – násilné či nenásilné znovuoobrácení nekatolíků na římskokatolickou víru. V českých zemích probíhala od bitvy na Bílé hoře. V širším kontextu zapadá do principu „*cuius regio, eius religio*“.

¹⁰ Jan Amos Komenský nebyl katolík, a tak byl stíhán a musel se ukrývat.

¹¹ PÁNKOVÁ, Markéta. *Jan Amos Komenský v kostce. Malá encyklopedie českého génia staletí*. Praha: NPMK, 2020. s. 26

¹² KUMPERA, Jan. *Komenského vlastní životopis: Autobiografie Komenského pro období 1628-1658*. Petrovice: ALMI, 2017. ISBN 978-80-97494-26-4. s.

¹³ viz kapitola 3.2. *Velká didaktika*

Komenský, krom volání po vzdělání ve svých dílech, sám vyučoval i v Lešně, a to vždy, když zde žil. Vyučoval zde latinu, ale také hudbu. Té se věnoval i v kapitolách určitých děl například v *Informatoriu školy mateřské* (1632 Lešno).¹⁴

Komenský i přesto, že nebyl vědcem zabývajícím se přírodou, chápal, že příroda je součástí celého světa. Uvědomoval si důležitost tohoto aspektu a vzal si ponaučení, že by všechno mělo plynout samovolně a bez jakéhokoliv násilí. Sám se poté začal věnovat pansofii, tedy „vševědě“. Tvrdil, že člověk by měl chápat všechno v celku se všemi souvislostmi. Právě tato pansofie pak byla patrná i v jeho dílech.¹⁵

Po prvním pobytu v Lešně, kde se věnoval kromě pedagogické a vychovatelské činnosti i pansofii, se Jan Amos vydává do Londýna. V protestanském prostředí Anglie se Komenského dílům dostávalo velké pozornosti a ohlasu. Sem přijíždí v roce 1641 a má zde mimořádný úspěch. Byl vnímán jako reformátor anglické, ale i evropské vzdělanosti. V Londýně se setkává se svým propagátorem **Samuelem Hartlibem**¹⁶, komeniánem, jenž se zasloužil o jeho pozvání. Již před příjezdem Komenského Samuel Hartlib vydává dílo Jana Amose *Pansophiae prodromus* (Předchůdce pansofie – 1637 Anglie). Díky tomuto se anglická společnost dozvídá o Komenského pansofickém úsilí¹⁷.

Po diskusích s osobnostmi, jako byl Samuel Hartlib nebo **John Dury**, začal vytvářet koncept založení celosvětové akademie učenců *Collegium lucis* (Sbor světla). Zde vznikl spis *Via lucis* (Cesta světla – 1642 Anglie), který následně Jan Amos rozvinul a vytvořil známé dílo *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica* (Obecná porada o nápravě věcí lidských – 1645 Elbínek). Bohužel se opět setkává s konfliktem.¹⁸

V době, kdy byl v Londýně, dochází k vyvrcholení politicko-náboženského konfliktu v Anglii. Kvůli napjaté situaci Komenský opouští Londýn, ale kontakty s komeniány nepřerušuje. Přijímá pozvání do Švédska. V té době se Jan Amos také zajímá o nově objevený svět za oceánem. Svou pozornost věnuje indiánským jazykům. Informace z Nového světa

¹⁴ viz kapitola 3.1. Informatorium školy mateřské

¹⁵ viz kapitola 3.3. Škola pansofická

¹⁶ Samuel Hartlib byl vědec, pedagog a společenský reformátor. Byl komeniánem a přítelem Jana Amose Komenského. V roce 1641 pozval do Komenského do Anglie a vydává jeho spis *Prodromus pansophiae*.

¹⁷ PÁNKOVÁ, Markéta. *Jan Amos Komenský v kostce. Malá encyklopedie českého génia staletí*. Praha: NPMK, 2020. s. 32

¹⁸ Mezi lety 1640–1660 trvá politicko-náboženský konflikt a Anglie se dostává do občanských válek. První byla v letech 1642–1646 a druhá 1648. Konflikt parlamentu a panovnické moci Stuartovců, vedený republikánským politikem Oliverem Cromwellem, vyústil ve vytvoření anglické republiky a popravu krále Karla I. v roce 1649. PÁNKOVÁ, Markéta. *Jan Amos Komenský v kostce. Malá encyklopedie českého génia staletí*. Praha: NPMK, 2020. s. 33

získává od svého obdivovatele *Johna Wintropa*. Ten mu dokonce nabídl místo na Harvardově koleji. To však Komenský odmítl.

„*Tento odvážný muž Jan Amos Comenius, jehož věhlas je rozšířen nejméně ve třech jazycích (za což vděčíme jeho dílu Janua¹⁹), by byl vhodný a byl s tím i srozuměn od Pana Winthropa během jeho cesty do Nizozemí, že přijde do Nové Anglie a že osvítl tuto Kolej a tuto zemi jako rektor: Ale pozvání švédského velvyslance jej odklonilo jinam, takže tento nesrovnatelný Moravan se nestal Američanem.*“ *Cotton Mather, Ecclesiastical History of New England, Londýn 1702²⁰.*

Je patrné, že v tomto období byl Komenský na vrcholu svých tvůrčích sil. O jeho práci byl zájem po celé Evropě a zájem o jeho přítomnost na Harvardově univerzitě nám potvrzuje, že věhlas Jana Amose byl opravdu mimořádný. Komenský se však stále držel myšlenky osvobození českého národa, a tak se rozhodl přijmout nabídku nizozemského protestanta Ludvíka de Geera.²¹ 21. června 1642 se vydává z Anglie do Švédska. Na popud Švédů se usadil ve městě Elbínek a zde pracoval na učebnicích a na velkém plánu, jak švédské školství změnit. Ovšem přitahovala ho i myšlenka pansofie, které se věnoval stále více. Důkazem toho může být vznik díla *Pansophiae diatyposis* (Náčrt vševědy – 1643 Lešno). Krom tohoto díla se věnoval i jazykům – *Methodus linguarum novissima* (Nejnovější metoda jazyků – 1648 Elbínek).²²

Po neshodách se Švédy²³ a po zvolení Komenského za biskupa Jednoty bratrské se Jan Amos vrací do polského Lešna. Během tohoto pobytu se podepisuje mírová smlouva, která je nám známá jako Vestfálský mír²⁴.

¹⁹ *Janua lingvarum* – učebnice latiny, kterou napsal Jan Amos Komenský. Komenský si byl vědom neúspěšnosti dosavadních učebnic latinského jazyka. Chybu viděl v didaktice, kdy autoři nespojovali slova, věty a celkově jazyk s poznáním věci. Kdo se naučil textům učebnice, tak nejen že se naučil cizí jazyk, ale také měl poznatky o celém světě.

²⁰ DUBOVNICKÝ, I.: *Češi v Americe a česko-americké vztahy v průběhu pěti staletí*. Praha 2018, s. 16

²¹ Přijal nabídku od Ludvíka de Geera, neboť věřil, že Švédsko je jediné, které mohlo reálně zvrátit středoevropské poměry ve prospěch českých evangelíků.

²² Dílo obsahuje metodické úvahy o vyučování latině, praktické návody a důležité postřehy týkající se vyučování cizího jazyka. Zvláště důležitá je kapitola X. která nám sděluje teorii správného vyučování. V dnešní době je vydávána i samostatně.

²³ V roce 1645 se konalo mírové kolokvium, kde se účastníci pokoušeli o politické i náboženské smíření v Polsku. Jan Amos Komenský tím vyvolal nelibost Ludvíka de Geera i Švédů, protože mír v Polsku nebyl v jejich zájmu.

²⁴ Vestfálský mír byl uzavřen v roce 1648. Znamenal příklon k absolutismu a také striktní dodržování augšpurského určování náboženství podle panovníka. V této dohodě byla uznána náboženská svoboda ve formě zásad „čí země, toho náboženství“. Měšťané, duchovenstvo a šlechta měli možnost z náboženských důvodů emigrovat, poddaní nikoliv.

V Lešně Komenský dlouho nepobyl a vydává se do Sedmíhradska²⁵, kde zakládá latinskou školu podle svých představ a vševědných plánů. Kromě toho, že několik let školu sám řídil, také sepsal další ze svých děl, a to učebnici *Orbis pictus* (Svět v obrazech – 1658 Blatný Potok). Ta se stala žádanou již za Komenského života. V Sedmíhradsku se Komenský také věnoval divadelní činnosti. Zpracoval druhou verzi jazykové učebnice *Janua linguarum* (Dvěře jazyků otevřené – 1652 Blatný Potok), jež vyšla pod známějším názvem *Schola ludus* (Škola hrou – 1654 Blatný potok). Komenský tvrdil, že divadlo podporuje aktivitu a samostatnost žáků.

V červnu 1654 se rozhoduje pro návrat do polského Lešna²⁶, tentokrát potřetí a již naposledy. Bohužel 26. dubna 1656 Lešno bylo vypleněno²⁷. Komenskému i s rodinou se podařilo uprchnout, ovšem Jan Amos přišel o celou svou knihovnu rukopisů. Jako jednu z největších lze vnímat ztrátu rukopisného slovníku *Poklad jazyka českého*, na kterém pracoval 40 let²⁸.

„... *A také můj domek tam byl zničen i s knihovnou a všemi potřebami mimo to, co jsem dal před tím zasypat do jámy vykopané v mé ložnici; za deset dní nato bylo to vykopáno a mně přineseno. Zhrozil jsem se, když jsem zjistil, že se nepodařilo zachránit, co jsem si nejvíce přál mít zachováno...*“²⁹.

Po této události opět Jan Amos hledal nové útočiště. Dostával nabídky z různých částí Evropy, například ze Slezska, Švédska nebo Anglie. Komenský však dal přednost nabídce od **Vavřince de Geera**³⁰. V roce 1656 přijímá pozvání a stěhuje se do Amsterdamu. Zde se i přes velkou ztrátu svých prací a děl při lešenském požáru opět pouští do práce. V této době vznikají

²⁵ Do Sedmíhradska přijímá pozvání, aby se ujal reformy jejich latinské školy v Blatném Potoku.

²⁶ Komenský se nadále angažuje v boji proti Habsburkům. Opět posiluje své vztahy se Švédy. Vzniká nový protihabsburský blok (Švédsko, Anglie a Sedmíhradsko, případně také Polsko, Rusko a Turecko). Podílel se na zprostředkování svatby mezi Zikmundem Rákóczim s českou exilovou princeznou, dcerou Fridricha Falckého, Jindřiškou Marií. Jan Amos Komenský podporoval Zikmunda, neboť se Zikmund snažil povznést vzdělanost a v očích Jana Amose mohl být budoucím českým králem, který obnoví boj s Habsburky ve prospěch českých zemí. Avšak Zikmund i jeho manželka umírají na neštovice. Po této události a sporu s rektorem školy Janem Tolnaiem opouští Komenský Sedmíhradsko.

²⁷ Švédsko napadá Polsko, které se zpočátku nebrání a vítá Karla X. Gustava, vládce Švédska. Jak postupně vzniká protihabsburská a potenciálně i protipolská koalice, tak v roce 1655 je zahájena válka. Polsko začíná boje obracet a vypaluje město Lešno jako „kacířské hnízdo“.

²⁸ PÁNKOVÁ, Markéta. *Jan Amos Komenský v kostce. Malá encyklopedie českého génia staletí*. Praha: NPMK, 2020. s. 47

²⁹ KUMPERA, Jan. *Komenského vlastní životopis: Autobiografie Komenského pro období 1628-1658*. Petrovice: ALMI, 2017. ISBN 978-80-97494-26-4. s. 97

³⁰ Syn Ludvíka de Geera. Pokračoval v jeho díle. Po smrti svého otce nabídl Komenskému podporu jeho díla a po vypálení Lešna ho pozval do Amsterdamu.

díla jako *Kancionál* (1659 Amsterdam)³¹ a *Veškeré spisy didaktické*³² (*Opera didactica omnia* – ODO – 1657 Amsterdam).

I v závěru života se Komenský snažil usměrnit život v Evropě a hledal jiná řešení problémů než válčení. Odsuzoval všechny války a konflikty a snažil se přispět k jejich ukončení. Příkladem může být anglo-nizozemský konflikt. Osobně se pak účastnil mírové konference, aby přispěl ke konci konfliktu. Skrze své spisy vyzýval křesťany po celé Evropě i národy ve světě, aby ukončili své války. Jeho myšlenky se tehdy velice vzdalovaly od mocenských a ekonomických zájmů panovníků.

Komenský se celý život ustavičně snažil změnit společnost, změnit tehdejší svět. Uvědomoval si, že změnu lze provést skrze výchovu a vzdělání. Cestu, kterou si vybral, provázely mnohé útrapy a nesnáze. Komenský po celý svůj život musí cestovat a sám říká, že celý život musel putovat a nemohl mít vlasti. Musel procestovat celou Evropu a setkával se s útrapami, jako byly války nebo ztráta bližních a celoživotní práce. I přesto všechno Jan Amos nepřestává pracovat. Jeho pohled na tehdejší společnost můžeme najít v díle *Labyrint světa a ráj srdce*, kde jej popisuje očima poutníka. V 28. kapitole píše: „*I lekl jsem se, že tak nikdež nic v světě, ani na samém tom hradu Potěšení, není, čehož by se mysl bezpečně, směle a cele chopiti mohla.*“³³ Komenský celý život hledal způsoby, jak se vrátit domů a jak napravit společnost. V této době prožívá své nejhorší období života. Často se ptá, proč je na světě tolik utrpení. Dalším dílem, ve kterém nás nechává nahlédnout do svého nitra, je spis *Truchlivý*, kde je Jan Amos v postavě Truchlivého nejistý a plný obav, že se svět nezlepší. V obou textech mu pomáhá Bůh a klid nalézá ve své víře v něj. Zbožnost Komenského je natolik silná, že se objevuje i v jeho dalších dílech. Neotřesitelná víra v Boha pomáhala Komenskému vyrovnávat se se všemi strastmi, které ho potkaly. „*Důležitější však je Bůh než člověk, člověk než jiné věci, duše než tělo. A tak věci duchovní mají přednost před tělesnými, nebeské před pozemskými, věčné před časnými.*“³⁴

³¹ Viz kapitola 3.4. Předmluva ke *Kancionálu*

³² V tomto díle autor vybírá některé spisy, které odpovídají vývojovým etapám. Spisy tvoří celek a všechny dohromady sjednocují otázky vzdělávání.

³³ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Labyrint světa a ráj srdce* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2010 [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/00/43/labyrint_sveta_a_raj_srdce.pdf s. 72

³⁴ Vybrané spisy Jana Amose Komenského. 1. vyd. Sv. 2. Praha: SPN, 1960. s. 36.

V roce 1668 znovu vydává jedno ze svých posledních děl *Unum necessarium* (Jedno potřebné – 1668 Amsterdam). V tomto spisu se Komenský zamýšlí nad svým životem:

„Celý můj život byl putováním a neměl jsem vlasti. (...) Touž moudrost Kristovu, jedno potřebné, doporučuji i Tobě, můj lide moravský, i sousedním Čechům, Slezanům, Polákům a Uhrům, od nichž jsem byl pohostinně přijat v době vyhnanství a zakusil dobrodiní. Necht' vám dá Pán odměnou ono potřebné, to je abyste byli moudří, abyste výtěžků šťastných svých zemí dovedli užívat, nikoli zneužívat“³⁵. Jan Amos Komenský umírá v Amsterdamu 15. listopadu 1670 a je pohřben v Naardenu.

³⁵ PÁNKOVÁ, Markéta. *Jan Amos Komenský v kostce. Malá encyklopedie českého génia staletí*. Praha: NPMK, 2020. s. 54

2. Pedagogická činnost a působení Jana Amose Komenského

17. století přineslo mnoho nových objevů a zvratů týkajících se celé Evropy, které vnesly nové světlo i do pedagogické oblasti. Začaly se objevovat nové metody a organizace pedagogiky. Je nutné podotknout, že inovativní postupy a nápady týkající se pedagogiky zde byly již dříve, ale až myslitelé 17. a 18. století začali vytvářet ucelené základy nového evropského přístupu k pedagogice.

Jan Amos Komenský patří k největším evropským pedagogům své doby. Zasloužil se o vytvoření nového školského systému, který propagoval po celé Evropě a z jeho myšlenek, metod a postupů čerpáme dodnes. Jeho díla a spisy nám dodnes umožňují zkoumat nejen jeho práci, ale i samotnou osobnost Jana Amose. Není tedy divu, že po prostudování jeho spisů a děl jej nazýváme „Učitelem národů“.

Život Komenského a jeho dílo by se daly rozdělit na několik oborů. Především je to obor pedagogický, který všechny ostatní zastihuje. Dále je to pak teologické a filosofické hledisko. Komenského význam je celosvětový, neboť je vnímán jako „Učitel národů“ a reformátor. Svou tvorbou a činností položil základy moderní pedagogiky, ze kterých čerpá celý svět. Doktor Kahuda o Komenském řekl toto: *„V předvečer 365. narozenin nejslavnějšího Čecha 17. století a do dnešních dnů v celém světě nejznámějšího z českých pedagogů, filosofů a spisovatelů zahajujeme v Československu vzpomínkové oslavy Jana Amose Komenského, které daleko přesáhnou hranice naší vlasti. Nejenom naše národy, ale celý svět, všechno pokrokové lidstvo se znovu hluboce zamýšlí nad osobností a dílem Jana Amose Komenského a znovu si připomíná, jaký historický význam a jakou živou platnost mělo a má dílo „učitele národů“.“*³⁶

František Xaver Šalda označil Komenského takto: *„Podivně zároveň i předbíhal svou dobu, i pozdil se za ní!“*³⁷ Komenský žil na přelomu dvou věků a jejich vliv je na jeho dílech znát. I přesto, že se někdy navracel zpět do středověku, jeho pedagogické myšlenky byly jistě inovátorské a předčily tehdejší novověk. Věda v mnoha ohledech předčila jeho teologické smýšlení a dovolila mu tak sepsat díla, ze kterých čerpáme dodnes. Komenský byl přesvědčen, že když je člověk součástí přírody, a tudíž podléhá jejím zákonům, tak stejně jako v přírodě by i ve výchově mělo jít všechno od jednoduchého ke složitému.

³⁶ CMÍRAL, Adolf. *Hudební didaktika v duchu zásad J. A. Komenského*. Praha: SPN, 1958. s. 24

³⁷ ŠALDA, F. X., *O literárním baroku cizím i domácím*, v: *Z období zápisku*, Praha 1987, sv. I., s. 302

Komenský se již od svého dětství věnoval vzdělávání. Poprvé se se školou setkal již v roce 1608, kdy docházel do latinského gymnázia v Přerově. Nedílnou součástí života Komenského se stala Jednota bratrská, která měla vliv nejen na Jana Amose, ale na celé české země, neboť dbala na základní vzdělání a na to, aby obyvatelé uměli číst a psát. Svět se měnil a bylo potřeba objevit nové metody, aby se v něm člověk vyznal. Komenský si toho byl vědom – stejně jako toho, že změny budou mít vliv i na výchovu. Je tedy i v této oblasti průkopníkem nových metod. Jedním z nejhlasitějších inovátorů ve vzdělávání byl **Wolfgang Ratke**, který přišel s programem, jenž předává návod, jak se bez velké námahy, v krátkém čase a správně vyučovat, jak se mají chovat učitelé a jak žáci, tak aby bystří žáci nebyli zpomalováni, a naopak pomalí nezůstávali pozadu, a to všechno podle volného běhu přírody.

Komenský se tímto programem v roce 1612 zabýval a již to mu bylo jedním z prvních popudů týkajících se pedagogiky a vzdělávání. Poté, co se vrací z Herbornu zpět na Moravu, se dostává do čela přerovské školy, kde se snaží aplikovat postupy a metody, které si osvojil. Tyto myšlenky a metody zapsal do spisu *Pravidla snazší mluvnice*. Sám Komenský ale říká, že své didaktické snažení datuje až od roku 1627. V této době začíná, na popud svůj i svého okolí, sepsávat didaktickou metodiku ve větší míře. Vytváří práci s názvem *Velká didaktika*.

Komenský si byl vědom toho, že již lidé před ním poukazovali na cesty, jak učit. On se však vydává cestou složitější a nesnaží se podávat pouze stručné a úsporné návody, jak učit jazyky nebo jak rychle vštípit znalosti určitých oborů. Rozhodl se vydat rozsáhlou didaktickou pomůckou, která by učila, jak učit. Snaží se, aby pomocí tohoto díla bylo vidět výsledků a aby těchto výsledků bylo dosaženo příjemnou cestou, bez obtíží a nechuti.

Komenský se nadále po zbytek života věnuje pedagogice a zkoumání, jak lépe učit. Jeho pedagogické názory můžeme najít v mnoha dílech a spisech, některým z jeho děl se budu věnovat v další kapitole. Ovšem zde bych rád zmínil několik důležitých pedagogických názorů.

Komenský se nenarodil do naprosto nevzdělaného světa a nebyl prvním z myslitelů, kteří by propagovali vzdělání. I on se vzdělával u jiných myslitelů a učil se jejich metodám. Jan Amos měl své předchůdce, kteří jeho tvorbu ovlivňovali. Sám toto píše v díle *Didaktika velká*. Jako své vzory uvádí muže, jako byl Ratke, **Lubin**, který prosazoval používání obrázků v učebnicích a jehož názor Komenský rozvinul v *Orbis pictus*, **Helroig**, jenž spolupracoval s Ratkem a který se také pokusil o obecnou didaktiku ve stejném duchu jako Ratke. **Ritter**, jenž napsal *Nova didactica*. Nebo **Jan Valentin Andreae**, který sice nebyl didaktik, ale šlo mu o

nápravu společnosti a církve skrze vzdělání a zlepšení výchovy. Předchůdců Komenského ale bylo více.

Nejznámějším českým předchůdcem Jana Amose byl **Jan Hus**, který také hlásal změny v církvi. Hus hájí zájmy národa a je výborným mravním příkladem. Jeho pedagogický význam tkví především v tom, že vychovával už jen tím, jak žil a jaký vzorný život vedl. „*Sebe-li ovládati budeš, v pravdě králem budeš, opravuj minulé, pořádej přítomné, starej se o budoucí; rozum nechť vládne, vůle nechť poslouchá.*“³⁸ Také zjednodušil český pravopis, aby se český národ mohl snáze vzdělávat.³⁹ Komenského vztah k Husovi byl celoživotní a zmínky o něm se objevují v mnoha jeho dílech z různých období. Komenský oslavuje Husa především v otázkách týkajících se náboženské reformy. Vždyť právě myšlenky Jana Husa daly vzniknout Jednotě bratrské, která se také velmi zasadila o myšlenky a názory Komenského. Právě Jednota bratrská plynule navazuje na Husovy názory a pokračuje v nich, s těmi pak Jan Amos sympatizuje a dále je prosazuje.

V řadách Jednoty bratrské se nachází druhý velký předchůdce Jana Amose Komenského, a to **Jan Blahoslav**⁴⁰. Stejně jako Jan Amos byl i Jan Blahoslav biskupem Jednoty bratrské a prosazoval podobné myšlenky. Je dozajista významnou a výraznou osobností 16. století. Ovšem v dějinách je pokládán za předchůdce Jana Amose Komenského⁴¹. Podle O. Settari⁴² měl **J. Blahoslav** v té době vůdčí postavení v Jednotě bratrské jako pedagog i organizátor bratrského školství. Ve svém spisu *Musica* (1558)⁴³ patrně předznamenal i

³⁸ ŠTECH, Karel, 1920. *Mistr Jan Hus*. Praha: Česká grafická Unie a. s. s. 52

³⁹ KRATOCHVÍL, Miloš Václav, 1955. *Jan Hus, muž a doba*. Praha: Mladá fronta, Životy. s. 45

⁴⁰ „Jan Blahoslav byl český vědec, literát a humanista, který předznamenal i dílo Komenského, to je především úkolem historiků naší předbělohorské literatury, hudby, našich jazykovědců. Historická věda, usilující o marxistický výklad dějin naší vzdělanosti má však jeden úkol, který nemůže splnit sebezpučenější z uvedených vědních disciplín. Smysl života a úsilí jednotlivce vysvitne totiž jenom tehdy, když je studujeme v rámci společnosti, v níž žili a pracovali. ...“ Zahajovací projev profesora Josefa Polišenského k výročí 400 let smrti Jana Blahoslava. – *Jan Blahoslav předchůdce J. A. Komenského 1571-1971*: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava / uspořádali Svatopluk Bimka, Pavel Floss: studie byly předneseny na mezinárodním kolokviu. -- Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, [1974]. -- 207. s. 7

⁴¹ *Jan Blahoslav předchůdce J. A. Komenského 1571-1971*: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava / uspořádali Svatopluk Bimka, Pavel Floss: studie byly předneseny na mezinárodním kolokviu. -- Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, [1974]. -- 207 s. s. 32

⁴² [file:///C:/Users/Honza/Downloads/Settari%20o%20Komen.%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Honza/Downloads/Settari%20o%20Komen.%20(1).pdf) článek O. S. Jan Amos Komenský a hudební výchova, čas. Pedagogika, r. XLI, 1991, č. 5-6, s. 624-625.

⁴³ *Musica* (1558) – První učebnice hudební teorie i praxe psaná česky. Svým spisem *Musica* nám Jan Blahoslav ukazuje, jaké smýšlení o hudbě na školách má. Najdeme zde návod v oblasti hudby a zpěvu od hudební teorie až po hudební praxi. Blahoslav cítil potřebu vydat podobný titul, aby pomohl jiným kantorům při hudební výchově. Poučuje zde zpěváky i jejich vedení, neboť podle něj bylo v tehdejšímu zpěvu mnoho nešvarů. Ovšem jedná se pouze o zpěv chorální, protože písně Jednoty bratrské byly pouze jednohlasé. Blahoslavova učebnice dosáhla takového úspěchu, že vynikala i nad jinými tehdejšími latinskými učebnicemi.

myšlenky Komenského, který ve svých pozdějších dílech shrnul a reflektoval všechny významné myšlenky Blahoslavovy. Především jmenujme požadavek **výchovy v mateřském jazyce** (říkanky, veršiky, rytmizovaná řeč s pohybem a hudbou toto zejména ve škole mateřské). Dále Komenský převzal tzv. **přirozenou metodu hudebního vyučování**, kde je zdůrazněn princip názornosti smyslového poznání. Dalším převzatým prvkem od Jana Blahoslava je vzdělávání vedené v **duchu křesťanské zbožnosti**, která je nejvíce zřejmá ve zpěvu duchovních písní. Posledním požadavkem je soustavné a důkladné vyučování dětí **od nejútlejšího věku** a jejich vedení ke kázni a mravnosti.

V tvorbě nových duchovních písní najdeme mezi Janem Blahoslavem a Janem Amosem Komenským také řadu shodných znaků. Oba si zakládali na souladu mezi mluveným a zpívaným slovem a podle zásad časomíry i upravovali písně v bratrských kancionálech.

Je nutno vyzdvihnout **Jednotu bratrskou**⁴⁴ a její přístup ke vzdělávání. Jednota bratrská i přes všechny překážky, které byla nucena překonávat, byla velice pokroková, co se škol týče. Členové Jednoty museli umět číst, neboť bylo potřeba, aby uměli číst Písmo, a také zpívat. Pokrok bratrských škol byl vidět i na tom, že se zde vzdělávaly hudbě i dívky. Bratrské školy nejen že dovolovaly dívkám zpívat, ony jim dokonce dávaly za povinnost účastnit se bohoslužeb, ale i vyučování. Žáci zpívali písně z kancionálů, učili se zpívat sami i ve sboru a ze sborů získávali také základní dirigentské návyky, takže je později sami mohli vést. Všechny písně, které žáci znali, se učili z kancionálů, tedy souborů duchovních písní. Kancionály byly nedílnou součástí majetku každé bratrské rodiny. Zpěv měl v Jednotě bratrské přední postavení, což dozajista souviselo s bohoslužbou a pospolitým životem bratří vůbec.⁴⁵ Zpěv byl přítomný nejen při bohoslužbách, ale i v bratrských domech a domácnostech. Další důležitou změnou v hudbě byl fakt, že se učili zpívat písně české, nikoliv jako doposud latinské. Není tedy pochyb o tom, že právě díky této změně se lépe budovala znalost a obliba zpěvu a hudby v bratrských řadách.

Kolektivní výchovou v Jednotě bratrské se zabýval i český badatel František Zoubek. Řekl o ní toto: „*Učili se v Jednotě bratrské dívky od rodičů, čeled' od hospodáře, mladší od*

⁴⁴ Jednota bratrská – Jednota bratrská patří v historii ke křesťanským církvím s dlouholetou působností a tradicí. Z řad jejích členů vystoupilo mnoho světově uznávaných osobností. Mezi nejznámější patří Jan Blahoslav a Jan Amos Komenský. Jednota bratrská měla velký vliv nejen na své členy, ale i na své okolí a především na Jana Amose Komenského, který zde vyrůstal, vzdělával se, vyučoval a nakonec se stal jejím biskupem.

⁴⁵ KOVAŘÍK, Vladimír. *Vývoj hudební výchovy na českých školách*. Praha: SPN, 1960. s. 22

starších, nižší od vyšších, toho strážci a dozorcí byli bratr bratrovi, sestra sestře, laikům kněží, kněžím laikové... byli tedy mezi bratřími vychováni ode všech všickni.“⁴⁶

Každý měl zpívat a věnovat se zpěvu, aby tak mohl chválit Boha. Ke zpěvu se Jan Amos Komenský v *Informatoriu* vyjadřuje takto: *Jestíť pak pozorlivosti v zpěvu stupeň trůj. První na notu a slova, aby všecko slušně bez omylu vypovídal. Druhý na smysl slov, aby všemu, co se zpívá, rozuměl. Třetí na samého Boha a jeho tu přítomnost, aby nejhlubší k němu uctivost zachována byla.*⁴⁷ Již od vzniku Jednoty bratrské se na jejích školách věnovali hudbě. Důkazem nám může být dochovaná píseň od **Lukáše Pražského** – Kristus příklad pokory (viz obrázek 1).

„Kristus příklad pokory“

Tx. Lukáš Pražský 1501, N. Jist. Kancionál 1420,
(Tempus Quadragesimae, Lenten song from 15-th century.)

Benešovský kancionál
4-hlasy-anonym
(úprava P.Chaloupský)

S/A

1. Kri - stus při - klad po - ko - ry náš pán mi - lo - sti vý Ot - ce své - ho
 2. V chu - dé chý - ši pas - týř - ské se z Pan - ny na - ro dil, ce - lý ži - vot
 3. Na pou - ští byl po - kou - šen a od svých ne - po znán, po - ha - něn a

T/B.

Syn mi - lý a jed - no - ro - ze - ný, pro hříš - né - ho člo - vě - ka rá -
 v chu - do - bě a v stra - sti mno - hé žil, V ci - zím kra - ji ma - tič - ka jej
 o - puš - těn a v ru - ce hří - šných dán, Vše to z lás - ky k člo - vě - ku zde

- čil bý - ti chu - dý a byl na tom - to svě - tě vel - mi po - ní - že ný
 mi - lá skrý - va - la, bez ži - vo - tí dí - tě - te, když zlo - ba hle - da - la.
 v svě - tě pod - stou - pil, Ot - ce své - ho po - sluš - ný až k smr - ti kří - že byl.

Obrázek č. 1: Kristus příklad pokory

⁴⁶ Jbulletin. Jbulletin. Liberec: Jednota bratrská, 2013(4), 1–18. s. 4

⁴⁷ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Duchovní písně*. K vydání připravil Antonín Škarka. Praha, Vyšehrad 1952. s. 61

Důležité postavení zpěvu v Jednotě bratrské, související s bohoslužbou a pěstováním pospolitého života, jistě ovlivnilo i Komenského vztah ke zpěvu a hudbě při školním vyučování i mimo ně.

2.1. Cíle a principy výchovy a vzdělávání podle Jana Amose Komenského

Jedním z nejdůležitějších cílů výchovy podle Komenského je příprava jedince k životu věčnému. Každý, kdo se připravuje k tomuto životu by měl podstoupit tři stupně přípravy. Lidé by měli poznávat sebe a svět kolem, dokázat se ovládat a povznést se k Bohu. Z těchto oblastí Komenský formuje i tři oblasti vzdělávání a výchovy. Mělo by se tedy vzdělávat ve vědách, uměních a řemeslech. Vzdělávat se mravně a nábožensky. Člověk se stává člověkem skrze výchovu. Ovšem k tomu, aby výchova mohla plnit svou úlohu, bylo potřeba zaměřit se i na vzdělávací systém jako takový. Škola by se měla stát „dílnou lidskosti“ a nahradit tak středověký vzdělávací systém. Stejně jako Jednota bratrská ani Jan Amos Komenský nerozlišuje vzdělání u dívek a u chlapců, ani mezi stavy a třídami. Všem nabízí stejné možnosti vzdělávání a prohlubování znalostí. Snaží se o všestranné vzdělání ve všech oborech, řemeslech, vědách a uměních.

Komenský se zabývá myšlenkou, „jak dobře učit“. Podle něho dobře učit znamená učit „rychle, příjemně a důkladně“⁴⁸. Učitel by pak měl sám být dychtivý učit. Neboť to dokáže žáka nadchnout a usnadnit vzdělávací proces. „*Je třeba potěšení, aby se nevloudila omrzlost nebo odpor, mor to učení, nýbrž aby duch potěšením se povzbuzoval*“⁴⁹. Tato myšlenka je dodnes aktuální.

Dále Jan Amos prosazuje didaktickou normu, jež říká, abychom se učili praxí, příklady a pravidly. Je důležité, aby si žák sám uvědomil, co viděl, a přijal nabyté znalosti za vlastní. Komenský rozpracoval didaktické principy, které se starají o to, aby efektivnost vyučování byla maximální. V tomto směru se i dnes inspirujeme a zabýváme těmito principy, ovšem ani v současnosti nemůžeme říci, že by tyto postupy a principy byly charakteristickými rysy běžné pedagogické práce. Výchozím principem je „**princip názornosti**“. Tento ale Komenský nechápe izolovaně, nýbrž spolu s dalším principem „uvědomělosti“. Jan Amos se snažil, aby žák učivo nejen viděl a porozuměl mu, ale aby jej pochopil a následně jej sám dokázal aplikovat. „*Znát rozdíl věcí znamená znát věci. Znat příčiny věcí znamená znát podstatu věci*“⁵⁰.

Vedle názornosti ukazuje Komenský i **princip systematickosti**, který by měl vidět logičnost a posloupnost nejen v učivu, kdy jeden poznatek vychází z poznatku předchozího, ale

⁴⁸ *Vybrané spisy Jana Amose Komenského*, Svazek III, SPN, Praha 1964, s. 151

⁴⁹ *Vybrané spisy Jana Amose Komenského*, Svazek III, SPN, Praha 1964, s. 151

⁵⁰ *Vybrané spisy Jana Amose Komenského*, Svazek III, SPN, Praha 1964, s. 174

i v práci učitele s žákem. Podle Komenského je nutné dodržet danou posloupnost od jednoduchých látek, jež se postupně rozšiřují ze základů do podrobností, až se dostaneme k poznatkům nejsložitějším a nejabstraktnějším. „*Správná metoda má být klíčem k otevření přirozené lidské touhy po vědě*“⁵¹. Celý tento vzdělávací proces by měl být propojený a logicky spjatý. Myšlenky týkající se těchto didaktických pravidel se opět dochovaly až dodnes.

Dalším klíčovým didaktickým postupem je podle Komenského **princip aktivity**. Dle něj si mají žáci informace a vědomosti uvědomovat vlastním zájmem, svou aktivitou a zkušeností. K tomu dospějí vlastním procvičováním, promýšlením, ale se stálou spoluúčastí učitele. Učitel je stále nedílnou součástí vzdělávacího procesu. Řídí ho, dohlíží na jeho vývoj a aktivizuje zájem. Podle Komenského je aktivizace zájmu jeden z nejdůležitějších úkolů učitele. Jako učitelé máme „*všemožně usilovat o to, aby žák učebnou látku, k níž přistupuje, chápal jako něco obdivuhodného. Tento obdiv zažehne lásku, láska touhu, touha pílí*“⁵².

Dalším, neméně důležitým, principem je **princip přiměřenosti**. Zde Komenský hovoří o tom, že není důležité naučit všechno, co učitel zná a může naučit, ale to, co je žák sám schopen pochopit. Je tedy důležité výuku přizpůsobovat potřebám a schopnostem žáka. „*Pomalého žáka nezasypáváme prací, nechápavého bystríme mnoha příklady z oblasti smyslů, nepoznaného čas od času vyburcujeme novým upoutáním pozornosti*“⁵³. Dále Jan Amos poukazuje na to, že děti disponují maximální možností rozvoje smyslů a paměti a tyto možnosti by měly být využity hlavně k procvičování paměti. Až v dospělosti by se pak měli lidé učit příčiny věcí, až když mají rozvinuté abstraktní myšlení.

V neposlední řadě se Komenský pustil i do samotné školské organizace. Vytváří jednotný vzdělávací systém. Ten je rozdělen na čtyři etapy, přičemž počátek je směřován již do mateřské školy. Základní vzdělání by žáci měli získat v obecných školách, kde by se ještě mělo učit v mateřském jazyce. Po dalším vychozeném stupni by se žáci měli začít věnovat latinským školám. Učit se má v latině, neboť to byl jazyk univerzální a světový. Studenti by své vzdělání zakončili v poslední etapě, a to na vysoké škole, nazývané „akademie“. Všechny zmíněné stupně jsou šestileté. Komenský pokračuje v zásadách Jednoty bratrské a zavádí učení ve třídách. Třídy dělí na skupiny, kde jsou žáci stejného věku a stejné úrovně. Byl přesvědčen, že

⁵¹ KUMPERA, Jan. *Poutník na rozhraní věků*. Ostrava: Nakladatelství Svoboda, 1992, s. 197

⁵² *Vybrané spisy Jana Amose Komenského*, Svazek III, SPN, Praha 1964, s. 158

⁵³ *Vybrané spisy Jana Amose Komenského*, Svazek III, SPN, Praha 1964, s. 199

dokonalé zvládnutí uspořádání a organizace výuky vyústí v to, že učitel bude schopen systematicky vyučovat i větší kolektivy žáků.

2.2. Jakým způsobem se formoval vztah Jana Amose Komenského k hudbě a hudební výchově

Jan Amos Komenský svou činností zasáhl do mnoha oborů a ovlivnil jejich vývoj. Mezi obory, které silně ovlivnil, patří pedagogika, konkrétně pedagogika hudební. Jan Amos Komenský prosazoval začlenění hudební výchovy do všech škol.

Komenský ovšem byl také formován okolnostmi tehdejší doby. Sám prošel vzdělávacím systémem Jednoty bratrské, kde se hudba vyučovala, a odtud se nechával inspirovat pro své budoucí výchovné a vzdělávací postupy. Nejvíce poznatků o hudbě a jejích funkcích získal tedy Jan Amos právě z této církve, z jejích tradic a zásad.⁵⁴

Předchůdce Jana Amose, Jan Blahoslav, se zasloužil o větší podíl škol na českém území a byl váženým pedagogem. Dozajista patří mezi velké faktory, které ovlivňují Jana Amose Komenského. Jan Blahoslav se stal redaktorem dvou kancionálů, *Šamotulského* (1561) a *Ivančického* (1564), jež se staly vrcholem českobratrské písně a české duchovní písně vůbec.⁵⁵

Dalším dílem, které dozajista ovlivnilo práci a názory Jana Amose Komenského, byla Blahoslavova *Musica*.⁵⁶ Ke svému dílu *Musica* napsal dva přídávky. První z nich, „*Zprávy některé potřebné těm, kdož chtějí dobře zpívati*“, nám říká, že ten, kdo pilně cvičí svůj hlas a má silnou vůli, může být lepším zpěvákem než zpěvák nadaný. „*Jistěť tedy také jest, kdož chce uměti zpívati, že se tomu jako i jinému učiti musí, a to v té naději, že se naučí, když pilnosti jen přičiní*“⁵⁷ Tento názor, který tvrdí, že i člověk méně nadaný může zpívat lépe než ostatní, když pilně a svědomitě cvičí, je aktuální dodnes. Jan Blahoslav jej hlásal již před bitvou na Bílé hoře.

Jan Amos Komenský se nechal později těmito kancionály a dalšími díly inspirovat a vydal vlastní kancionál. K němu vydává i krátkou předmluvu, ze které lze poznat, že se zpěvem a hudbou zabýval, a hlavně že tomuto oboru rozuměl.⁵⁸ Byl ovlivňován osobností Jana Blahoslava a pokračoval v jejích metodách a myšlenkách, jež nadále rozvíjel.

⁵⁴ viz kapitola Pedagogická činnost a působení Jana Amose Komenského

⁵⁵ KOVAŘÍK, Vladimír. *Vývoj hudební výchovy na českých školách*. Praha: SPN, 1960. s. 23

⁵⁶ viz kapitola Pedagogická činnost a působení Jana Amose Komenského

⁵⁷ HOSTINSKÝ, Otakar. *Jan Blahoslav a Jan Josquin*. Praha, 1896. s. 31

⁵⁸ KOVAŘÍK, Vladimír. *Vývoj hudební výchovy na českých školách*. Praha: SPN, 1960. s. 44

Jan Amos Komenský se nám jeví jako typ pedagoga, který shrnul dosud poznané informace týkající se hudby a pak je rozšířil a vytvořil tak ucelený školský systém, jímž předběhl svou dobu a jehož aktuálnost vnímáme i dnes. Hudba byla pro Jana Amose Komenského velmi důležitá a věnoval jí tedy svou pozornost. „*Non est harmonice factus, qui harmonia non delectatur. (Není stvořen pro hudbu ten, kdo se jí nedovede nadchnouti.)*“⁵⁹

⁵⁹ Komenský, Jan Amos. *O duchovním zpěvu: předmluva k Amsterdamskému kancionálu 1659* / Jan Amos Komenský; úvodem a poznámkami opatřil Timoteus Č. Zelinka, Praha: Kalich, 1944, s. 13

3. Komenského spisy vyjadřující se k hudbě a hudební výchově

Komenský své myšlenky a ideje popisuje ve svých dílech. Tato díla mapují mnoho odvětví a oborů, kterým se Komenský věnoval. I přesto, že je mezinárodně známý, většinu děl psal pro Čechy. Kvůli tehdejší situaci v Evropě je však překládal do latiny. Komenský sepsal okolo 250 děl menšího i většího rozsahu.

V článku O. Settari je dobře pojednáno o tom, že východiska hudebně výchovných přístupů v díle Komenského lze vystopovat nebo odvodit z jeho myšlenek obecně pedagogických. Podle dotyčného článku O. Settari Komenský důsledně vychází ze vzdělávacího a výchovného prostředí Jednoty bratrské, které i jej jako pedagoga formovalo.⁶⁰ Právě na tuto vzdělávací a výchovnou tradici Jednoty bratrské navázal svým přístupem ke vzdělávání jako k celoživotnímu procesu. Podle Komenského, který především v životě usiloval o mravní nápravu světa, vede cesta k tomuto cíli jediné přes filosofii školy a filosofii výchovy, jež proto musí být celoživotním procesem.

Jak bylo uvedeno výše, v kap. 2. o literárských bratrstvech a jejich hudebně osvětové a vzdělávací činnosti, v bratrských školách a sborech byly pravidelně pěstovány hudba a zpěv. V době Komenského byla tato tradice již velmi zavedená. Některé důležité myšlenky Komenský přebírá od **Jana Blahoslava**.⁶¹ Mezi tyto myšlenky patří i požadavek výchovy v mateřském jazyce nebo tzv. přirozená metoda hudebního vyučování. Jedním z posledních požadavků je soustavné a důkladné vyučování dětí od nejútlejšího věku a jejich vedení ke kázni a mravnosti. Tuto myšlenku nejvíce rozebírá v *Informatoriu školy mateřské*.

3.1. Informatorium školy mateřské

Spisem, kterým se Jan Amos Komenský věnoval dětem v mladším věku, je *Informatorium školy mateřské*. *Informatorium* je prvním pedagogickým spisem věnovaným předškolní výchově a prvním spisem, který je doporučením hlavně ženám/matkám. Zabývá se vývojem dítěte, a to jak tělesným, tak duševním. Komenský popisuje vývoj, cíle a metody výchovy u malých dětí od narození do věku šesti let. Označuje dítě za klenot nejen z pohledu náboženského, ale i společenského. V *Informatoriu* tvrdí „*Musica maxime nobis naturalis est.*“ (*Hudba jest nám nanejvýš přirozená.*)⁶²

⁶⁰ Jednota bratrská – o ní podrobněji v kapitole 2. Pedagogická činnost a působení Jana Amose Komenského

⁶¹ Jan Blahoslav a jeho myšlenky viz kapitola 2. Pedagogická činnost a působení Jana Amose Komenského

⁶² KOVAŘÍK, Vladimír. *Vývoj hudební výchovy na českých školách*. Praha: SPN, 1960. s. 43

Jan Amos zdůrazňuje rytmickou výchovu již v útlém věku a doporučuje dětem zpívat nebo přeríkávat různá říkadla a hrát jim na všelijaké rytmické nástroje. Později je potřeba s dítětem procvičovat i melodickou a harmonickou stránku. Jan Amos kupříkladu uvádí, že se může začít s jednoduchými ukolébavkami. Vyzdvihuje velký vliv hudebního rozvoje právě v rodinném prostředí. „*Zpívá-li se před a po stole, nebo při modlení, to ať se v přítomnosti dítěte děje.*“⁶³ Dále zdůrazňuje, že většina talentovaných dětí pochází právě z takovýchto zpěvných rodin.

Komenský ale myslel i na dobu před samotným narozením dítěte a doporučoval střídmy život těhotným ženám. „*Zatím potřebí matkám samým šetrnosti, aby něčím plodu svému neškodily...*“⁶⁴ Tyto názory dokazují, jak pokrokový Jan Amos byl, neboť i dnes se z jeho názorů můžeme poučit. V *Informatoriu* se dále podrobně popisuje, jak děti vychovávat a jaké znalosti by v jakém období měly už mít a jaké kdy získávat.

Hlavní myšlenkou *Informatoria* jsou tři zásady, které nám Komenský zanechal. Ty jsou stále aktuální a v pedagogice použitelné.

- 1) Zpívati mají všichni lidé bez rozdílu.
- 2) Hudbě má být vyučováno denně.
- 3) Hudební výchova má být organickou součástí školské výchovy všech stupňů.⁶⁵

3.1.1. Hudební podněty v Informatoriu školy mateřské

Jan Amos Komenský v *Informatoriu* popisuje podrobně, jak s dětmi v určitých rocích jejich života pracovat a jak co nejlépe rozvíjet jejich hudebnost a vnímání hudby skrze různá cvičení, zpívání a hry. Popisuje, že ve dvou letech dítě již začíná vnímat hudbu takovým způsobem, že si uvědomuje, jestli se mu líbí nebo ne. Dále v čtvrtém roce dítě samo začíná zpívat a Komenský doporučuje k rozvíjení hudebnosti dítěte dát mu třeba bubínek, dětské housličky nebo píšťalku. „*A přidati se v tomto roku můž (zvlášť pacholatům) píšťala, buben housličky dětinské atd., aby sobě pískati, břinkati, drndati a tím i sluch k rozličným hlaholům oblomovati i v něčem následovati zvykli.*“⁶⁶ František Sedlák zmiňuje, že v díle *Orbis pictus*

⁶³ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské*, Spisy J. A. Komenského, Praha 1951. s. 324

⁶⁴ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské*, kap. V. s. 27

⁶⁵ KOVAŘÍK, Vladimír. *Vývoj hudební výchovy na českých školách*. Praha: SPN, 1960. s. 47

⁶⁶ KOMENSKÝ, Amos a GINDELY, Antonín. *Jana Amosa Komenského Informatorium školy mateřské*, to jest, Pořádná a zřetelná zpráva, kterak rodičové pobožní ... nejdražší svůj klénat, dívky své milé ... na spasení vésti a cvičiti mají. V Praze:

k těmto nástrojům Komenský v kapitole o hudebních nástrojích píše i o zvonku se srdéčkem, řehtačce, bubnu a trianglu.⁶⁷

V dalším roce už zpívají všechny děti a mohou být učeny zpěvu. Komenský dokonce předkládá i krátké verše jako možnost učení. A to konkrétně „*Ej žádámet, uslyš nás, a smiluj se nad námi*“ nebo „*Uslyš modlitbu naši, kterouž srdcem i hlasy před tebou prostíráme, pro jméno tvé žádáme*“. Tímto způsobem postupuje i dále a přidává stále další a další možnosti zpěvů a veršů. Klade důraz na takovéto krátké pozpěvování, neboť dětská mysl, dle jeho slov, je ještě ohebná a snáze se učí. „... *snadničce v mysl uvéstí mohou; nebo tu již paměť jejich prostrannější a ohbitší jest,*...“⁶⁸

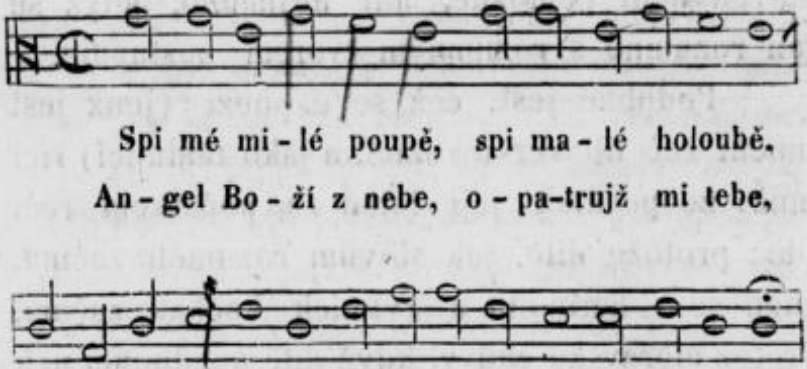
Komenský se v hudbě věnuje nejen melodii, ale samozřejmě i rytmu. Podobným způsobem popisuje vývoj dítěte v cítění rytmu a opět dává doporučení, jak rytmy trénovat. Předkládá různá říkadla jako „*Cundy cundy cundičky, dal nám pán Bůh ručičky, aby nožičky běhaly a ručičky dělaly*“. Dalším příkladem může být i tato píseň, kterou doporučuje v *Informatoriu školy mateřské*. (viz obrázek 2)

Pomocí Musea království Českého, 1858. s. [a]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4349a980-9bac-11e6-9328-005056825209> s. 51

⁶⁷ SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 179

⁶⁸ KOMENSKÝ, Amos a GINDELY, Antonín. *Jana Amosa Komenského Informatorium školy mateřské, to jest, Pořádná a zřetelná zpráva, která rodičové pobožní ... nejdražší svůj klénot, dítky své milé ... na spasení věsti a cvičiti mají*. V Praze: Pomocí Musea království Českého, 1858. s. [a]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4349a980-9bac-11e6-9328-005056825209> s. 53

58 *Inform. školy mateřské.*

Spi mé mi - lé poupě, spi ma - lé holoubě,
An - gel Bo - ží z nebe, o - pa-trujž mi tebe,

spi mi do-brou chvíli, hodinu, tři, čtyry, děťátko.
a - by či - stě spalo, ve zdraví zas vstalo, děťátko.

Obrázek 2 Píseň pro děti z Informatoria školy mateřské

Jan Amos Komenský se takovýmto způsobem zabývá výchovou dětí ve velmi mladém věku. Věnuje se jí velmi podrobně. Stává se průkopníkem i v této oblasti. Zdůrazňuje a nabádá, aby se v rodinách zpívalo a hrálo, neboť vidí velký vliv na hudebnost dítěte, když se v rodině hudba provozuje. Tento fakt je platný dodnes. I v dnešní době můžeme pozorovat, že hudebně nadané a talentované děti často pocházejí z rodin, v nichž hudba není cizí. Posloucháme-li hudbu od malička, dostane se nám do uší a je tedy snazší ji reprodukovat. Z tohoto pohledu úkol, směřovaný Komenským na účast rodičů při výchově, je pro mnohé obtížný, neboť každý rodič neumí hrát na hudební nástroj nebo zpívat. V tomto ohledu ale klade Jan Amos nároky i na samotné žáky, které žádá, aby si ve škole osvojili jak zpěv a hru na hudební nástroj, tak základy hudební teorie. Z tohoto hlediska je *Informatorium* příkladem podrobně propracovaného pedagogického systému.⁶⁹

Informatorium školy mateřské je, podle mého názoru, spis, který se nejvíce přiblížil k současné realitě a je nejvíce použitelný v dnešní době. Popis, jak se mají děti do šesti let vzdělávat v hudbě, je živý a praktikuje se v mnoha školách a rodinách. Rodiče svým dětem broukají a pozpěvují stejně jako učitelky v mateřských školách. Děti jsou učeny rytmickým

⁶⁹ SETTARI, Olga. *Jan Amos Komenský a hudba*. Studia Comeniana et historica: časopis Muzea J. A. Komenského pro komeniologii, historii 16., 17. a 18. století a regionální dějepis moravsko-slovenského pomezí. Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1991, 21(45), 47-62. ISSN 0323-2220. s. 49

říkadlům, do kterých zapojují ruce i nohy. Ovšem Komenský zde klade vysoké nároky na hudebnost dětí. V současnosti je velmi složité všechny děti učit zpívat nebo hrát na hudební nástroj. I přesto si myslím, že v České republice je tato tradice hudebnosti velice rozvinutá a mnoho lidí, minimálně v dětství, dochází do základních uměleckých škol a vzdělávají se v oblasti hudby.

3.2. Velká didaktika

Největším a nejznámějším dílem je *Opera didactica omnia* (Velká didaktika). Je to první soustavné dílo na toto téma v Evropě. Skrze něj se Komenský snažil o zlepšení vzdělanosti. Začal ho psát ještě předtím, než byl nucen odejít do exilu. Dílo vydal po svém příjezdu do Amsterdamu, ovšem jeho tehdejší ohlas nebyl takový, jaký by si zasloužilo. „*Dnes jsou Veškeré spisy didaktické ceněny jako první ucelený soubor v dějinách evropské pedagogiky i jako první sebrané spisy v české literatuře*“⁷⁰. Didaktiku Jan Amos rozdělil do čtyř částí, ve kterých se postupně věnoval mnoha drobnějším, ale i závažnějším spisům. Nalezneme zde spisy jako *Schola infantiae* (Škola dětství), *Janua linguarum reserata* (Dvěře jazyků), *Pansophiae prodormus* (Předchůdce vševědy), *Schola pansophica* (Vševědná škola), *Orbis pictus* (Svět v obrazech) nebo zásadní dílo *Didactia Magna* (Velká didaktika)⁷¹.

Velká didaktika nebyla stejná jako ostatní pedagogické spisy jiných tehdejších myslitelů. Zatímco jiné spisy se zabývaly dílčími okruhy pedagogiky, Komenský se ve své *Didactice* snaží nalézt správnou metodu vyučování. „*My se odvažujeme slibovat Velikou didaktiku, t.j. všeobecné umění, jak učit všechny všemu. A to učit spolehlivě, aby se výsledek musil dostavit. A učit lehce, to jest aby přitom ani vyučující, ani žáci neměli žádné obtíže ani nechuti, nýbrž spíše aby to obojím působilo největší příjemnost.*“⁷² Kniha je považována za první dílo moderní pedagogiky. Jan Amos slovo „didaktika“ považuje za nauku, jak učit, a obecně za pojednávání o škole, systému vzdělávání a dovednostech a možnostech učitele. Snaží se vychovávat a vzdělávat celého člověka. Naučit všechny všemu. „*Nerozuměj však tomu tak, jako bychom na všech požadovali poznání všech věd a umění. Vždyť to svou povahou není ani užitečné, ani žádnému člověku možné, pro krátkost našeho života.*“⁷³ Jan Amos usiluje o to, aby se všichni učili znát základy, příčiny a cíle všeho nejdůležitějšího, a to z toho důvodu, aby se

⁷⁰ KUMPERA, Jan. *OPERA DIDACTICA OMNIA: Geneze a struktura edice v kontextu Komenského života a díla*. s. 56

⁷¹ KUMPERA, Jan. *OPERA DIDACTICA OMNIA: Geneze a struktura edice v kontextu Komenského života a díla* s. 56

⁷² KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*, 3. vyd. 1948 s. 17

⁷³ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*, 3. vyd. 1948 s. 71

nikdo na světě nepotkával s něčím tak nepoznaným, že by to nemohl učívat moudře nebo by to nemohl užívat bez omylů.

Člověk, i přesto že je tvorem nejdokonalejším, se musí nejprve vytvořit, a to právě výchovou. Hlavní myšlenkou v *Didaktice* je vzdělání všem. Podle Komenského mají na vzdělávání právo všichni, bez ohledu na pohlaví, postavení nebo věk. Tři zásadní cíle *Didaktiky* jsou vzdělání, mravní výchova a náboženská výchova. **Objevuje se zde pět zásad výuky: zásady názornosti, systematičnosti, aktivity, trvalosti a přiměřenosti.** Učitel má tyto cíle a zásady vyučovat stručně a laskavě, ale hlavně názorně, aby žáci pochopili všechno a sami pak dokázali osvojené učivo aplikovat, neboť názornost byla podle Komenského nejdůležitější složkou poznání. Dle Komenského nemá smysl vzdělávat děti pouze opakováním myšlenek, frází a výroků, ale měly by se jim otevírat pohledy na svět skrze názornost a pomocí smyslů a rozumu.

Jan Amos Komenský považuje každého člověka za schopného vzdělávání, neboť jsme všichni stvořeni k obrazu Božímu. „*A nic nevadí, že se někteří zdají od přírody tupí a hloupi; neboť ta okolnost ještě více doporučuje toto obecné vzdělávání a naléhá na ně.*“⁷⁴

V závěru své knihy Komenský vyzývá český národ ke vzdělání:

„*Nebud'me, prosím, tak leniví, abychom po jiných toliko vždycky hleděli a za jinými zdaleka se plaziti chtěli... Nech nás také někdy v něčem jiná před sebou vidí... Ó, přemilí krajané, nebud'me tak pozdílí k věcem ušlechtilým!*“⁷⁵

3.2.1. Hudební podněty v Didaktice

V *Didaktice* Komenský rozpracoval principy, které by měly pomoci pedagogovi v jeho práci s žáky. Tyto zásady jsou: zásada názornosti, zásada systematičnosti a soustavnosti, zásada aktivity, zásada trvalosti a zásada přiměřenosti. Popsal, že se člověk tvoří výchovou a všichni se mají vzdělávat. Vzdělávat se mají i v hudbě.

O hudbě se zmiňuje v obsáhlém díle jen ve čtyřech kapitolách a „*zařazuje hudbu a zpěv jako organickou součást vyučovacího procesu do všech kategorií školského systému*“.⁷⁶ Dále zde můžeme najít dokonce seznam toho, co všechno má být v jakém věku vštěpováno.

⁷⁴ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*, 3. vyd. 1948 s. 69

⁷⁵ PÁNKOVÁ, Markéta. *Jan Amos Komenský v kostce. Malá encyklopedie českého génia staletí*. Praha: NPMK, 2020. s. 30

⁷⁶ KOVAŘÍK, Vladimír. *Vývoj hudební výchovy na českých školách*. Praha: SPN, 1960. s. 45

V mateřských školách, co se týče hudby, bude začátkem „*naučí-li se něčemu snazšímu z posvátných žalmů a hymnů; to bude patřit k dennímu cvičení ve zbožnosti*“.⁷⁷

Po mateřských školách budou žáci navštěvovat obecné školy. O nich pokračuje v *Didaktice* v kapitole XXIX. „*Účelem a cílem školy obecné bude, aby se pěvecká mládež mezi šestým a dvanáctým rokem věku naučila tomu, co potřebuje po celý život.*“⁷⁸ Poté popisuje, co by měli žáci umět. Z tematiky hudby zmiňuje, že by žáci měli umět žalmy a obvyklé nápěvy nazpaměť a ti schopnější by se již také měli věnovat figurální hudbě. Ve školách latinských, tedy ve třetí škole v pořadí, by již ze studentů měli být nejen praktičtí, ale i teoretičtí hudebníci. Poté je poslední škola a to akademie. Ve všech čtyřech školách je potřeba, aby žáci měli disciplínu a školy se řídily přesným řádem, který Komenský doporučuje, aby výsledky přicházely rychle a bez větších obtíží.⁷⁹

Hudba má dozajista mít nějaký řád ve své výuce a principy, které Jan Amos Komenský uvádí, jsou aktuální dodnes. František Sedlák ve své knize *Didaktika hudební výchovy* také vypisuje zásady v hudební výchově, jež vycházejí právě z principů od pedagogů, jako je Jan Amos Komenský. Sedlák tyto zásady vyjmenovává takto:

- 1) zásada tvořivé aktivity a uvědomělosti žáka,
- 2) zásada vědeckosti vyučování a výchovy,
- 3) zásada soustavnosti a posloupnosti,
- 4) zásada přiměřenosti a pochopitelnosti,
- 5) zásada názornosti,
- 6) zásada jednoty konkrétního a abstraktního,
- 7) zásada trvalosti vzdělávacího a výchovného působení.⁸⁰

Zásady, se kterými přišel Jan Amos Komenský se s naprostou jistotou dají aplikovat i na dnešní školství. Ovšem jeho myšlenka, že každý se bude věnovat hudbě, je z mého pohledu v současnosti nereálná. Ne každý se nebojí zpívat před ostatními, za což můžou právě špatné

⁷⁷ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*, 3. vyd., 1948 s. 217

⁷⁸ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*, 3. vyd., 1948 s. 223

⁷⁹ CMÍRAL, Adolf. *Hudební didaktika v duchu zásad J. A. Komenského*. Praha: SPN, 1958. s. 15

⁸⁰ SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 72

hodiny hudební výchovy v současné době, kdy si často spousta žáků a studentů vytvoří blok a myslí si, že zpívat neumí. Na druhou stranu didaktické názory ze spisů *Didaktiky* jsou natolik aktuální, že není pochyb o tom, že by si každý pedagog měl přečíst myšlenky, jež jsou v tomto spise zapsané. Díky tomu se může nechat inspirovat do budoucna a vylepšit tak vlastní přístup k vyučování.

3.3. Škola pansofická

Jan Amos Komenský věnoval velkou část svého života pansofii, tedy vševědě. Jedná se o filosofický směr, kterým se Komenský snažil napravit lidskou společnost tehdejší doby. Hlavní myšlenkou je poznat všechny věci, aby je člověk využil správně a naplno nebo aby se nebál neznámého. Komenský tedy klade důraz na znalost účelu věci.

V roce 1642 se začíná o pansofii zajímat a z korespondence můžeme vyčíst, že začíná přemýšlet o svém díle věnujícímu se právě i této oblasti. Dílo, ve kterém se pansofii věnuje, má titul *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica* (Obecná pravda o nápravě věcí lidských). Toto dílo je rozděleno do sedmi částí. Třetí část se zabývá již zmíněnou pansofií, dle slov Jana Amose Komenského „všeobecnou moudrostí“.

Díky pansofii se Komenský dostává i k sepsání *Scholae idea* a *Schola pansophica*. „Škola pansofická, tj. povšechně moudrosti dílna, již do několika let, kde by koli možná bylo, založiti jsem toužil...“⁸¹ Tento spis píše v Blatném Potoku, aby modernizoval školství. V *Pansofické škole* se podrobně můžeme dočíst o tom, jak Jan Amos Komenský pohlížel na modernizaci školského systému. Snaží se, aby každý měl přístup ke všemu a tím se tedy mohl připravovat na budoucí život. „My pak přejeme si školu moudrosti, a to školu moudrosti povšechné, školu pansofickou, totiž dílnu, v níž by všickni ku vzdělávání přípuštění ku všem potřebám života (tohoto i budoucího) cvičení byli, a to na jisto, cestou totiž tak jistou, že při nikom, kdo by jí veden byl, nebude moci báti shledání, že by něco z věcí naprosto nevěděl, něčemu naprosto nerozuměl, něčeho ku skutečným a slušným potřebám naprosto nedovedl obracet nebo něco pohodlně pověditi.“⁸²

⁸¹ KOMENSKÝ, Jan Amos a ZOUBEK, František Jan. *Jana Amosa Komenského Škola pansofická*. V Praze: Nákladem Besedy učitelské, 1875. s. VI. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:5cdecbe0-1102-11e5-b269-5ef3fc9bb22f>

⁸² KOMENSKÝ, Jan Amos a ZOUBEK, František Jan. *Jana Amosa Komenského Škola pansofická*. V Praze: Nákladem Besedy učitelské, 1875. s. 2. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:5cdecbe0-1102-11e5-b269-5ef3fc9bb22f>

3.3.1. Hudební podněty ve Škole pansofické

Ve Škole pansofické nalezneme mnoho názorů týkajících se hudby a jejich aplikování do hodin nebo školního systému. Svou představu školy zde rozebírá Komenský velmi podrobně. Kupříkladu měl jasně stanovený rozvrh, ve kterém zmiňuje právě i hudební výchovu a zpěv.

Před polednem:

- I. (Od 6:00 do 7:00) zpěvy, čtení a říkání píssem, modlitby
- II. (Od 7:30 do 8:00) úkol třídy nejpřednější, více teoreticky
- III. (Od 9:00 do 10:00 hod.) totéž, více prakticky

Odpoledne:

- I. (Od 13:00 do 14:00) musika nebo jiné matematické „lahodné“ cvičení
- II. (Od 14:30 do 15:30) historie
- III. (Od 16:00 do 17:00) cvičení slohu⁸³

Komenský ve své práci jasně dává najevo svůj názor na hudbu a rozděluje je zřetelně do částí, kdy se co má učit. Z rozvrhu tedy můžeme jasně vyčíst, kdy se věnovat hudbě. A to:

- praktický zpěv – každé ráno první hodinu
- hudební teorie – každé odpoledne první hodinu jako druh matematického cvičení.

V díle *Škola pansofická* rozděluje Komenský práci s dětmi do sedmi tříd. V těchto třídách se poté podrobně věnuje práci s dětmi a nejen tomu, ale i samotnému běhu třídy a fungování učitelů a dokonce třeba tomu, jaké obrazy pověsit na stěny třídy.

V první třídě „Vestibulka“, co se hudby týče, by děti měly cvičit hlas, klíče a solmisování⁸⁴. Jan Amos Komenský hudbu dává mezi cvičení matematická. Je to snad z toho důvodu, že se zde odměřuje hlas a čas. Ve druhé třídě „Janualka“ se zmiňuje jen o solmisování, ale už o dokonalém. Ve třetí třídě „Atrialka“ přidává v hudbě již souzvučky a recitaci latinských vybraných veršů například od Catona nebo Ovidia. Ve čtvrté třídě „Filosofika“ z oblasti hudby

⁸³ KOMENSKÝ, Jan Amos a ZOUBEK, František Jan. *Jana Amosa Komenského Škola pansofická*. V Praze: Nákladem Besedy učitelské, 1875. s. 40

⁸⁴ Solmisování = cvičení ve zpívání škály s valašským not pojmenováním ut, re, mi, da, sol, la, si). KOMENSKÝ, Jan Amos a ZOUBEK, František Jan. *Jana Amosa Komenského Škola pansofická*. V Praze: Nákladem Besedy učitelské, 1875. s. 44.

doporučuje začít s hraným projevem na hudební nástroj, tedy se již jedná o nějaký instrumentální přednes. V páté, šesté a sedmé třídě „Logika, Politika, Teologika“ se již hudbou tolik nezabývá. V rámci matematických témat hudbě už není věnována pozornost.

Komenský tehdy přiřazoval hudbě velkou váhu. Do dnešní doby se ale toto cítění a myšlení dá také překlomit. Jeho zásady a myšlenky jsou pro nás stále aktuální a měli bychom jim věnovat pozornost.

Škola pansofická se svými didaktickými zásadami také, stejně jako *Informatorium*, velmi podobá dnešním konceptům současných škol. Aktuální školní systém se zaměřuje také na vzdělání základní, které se rozvíjí do všech různých oborů a odvětví. Žák má tedy během devíti let zjistit, co ho baví a co mu jde. V tomto ohledu jsou názory a koncept *školy pansofické* velmi reálné a myslím si, že použitelné. I výše zmíněná hudba rozepsaná v různých třídách by se dala použít na základních školách. Problém vidím v hojnosti hodin hudební výchovy ve škole pansofické a nedostatek hodin v základních školách současnosti. Zatímco Komenský doporučuje zpěv každé ráno a učení se hudební teorie v rámci matematických cvičení také každý den, tak v dnešní době nemůžeme s jednou hodinou týdně stihnout to, co bychom podle něj měli.

3.4. Předmluva ke Kancionálu

V *Kancionálu* nalezneme mnoho duchovních písní, které by se vedle kancionálů Jana Blahoslava daly řadit na vrchol hudební produkce Jednoty bratrské. Komenský k němu sepsal předmluvu. Tento kancionál byl vydán v roce 1659. Nalezneme v něm 605 žalmů a písní, z toho 146 písní je nově otištěných. Zahrnuje asi 135 písní, které jsou téměř jistě tvorbou Komenského.⁸⁵ Nápěvy jsou jednohlasé a jsou zapsány v bílé mensurální notaci v běžné pětlinkové osnově. Písně jsou ovlivněny polskou i německou hudební produkcí a některé jsou převzaty ze starší bratrské tvorby, především pak od Jana Blahoslava nebo Jana Roha. Tento kancionál, vydaný v roce 1659, ovšem nelze s jistotou zařadit do hudby barokní, neboť melodická složka ukazuje spíše středověké hudební myšlení. Komenský se tvorbě kancionálu věnuje po vzoru svého předchůdce Jana Blahoslava, který vydal kancionály dva, *Ivančický* a *Šamotulský*. Podle něj také rozdělil písně na podstatné, služebné a případné.

⁸⁵ VONDROVICOVÁ, Kateřina. *Jan Amos Komenský – inspirace v české soudobé hudbě*. Hudební rozhledy. 1992, 45(3), s. 98–103.

V předmluvě se Komenský věnuje věcem, které mají pomoci užívání kancionálu.
„I. Co tj. zpěv, nebo zpívání, kde se to vzalo mezi lidmi a k čemu se posavad užívalo?

II. O původu zpěvů svatých v církvi zejména izraelské, řecké, latinské atd.

III. O zpěvech české církve, jak to u nás šlo, až do přítomného tohoto vydání českých zpěvů, proč se tak stalo a proč v takové formě?

IV. Naposledy položím jisté Regule (pravidla), kterých nutno šetřiti, aby naše zpívání neomylně přinášelo chválu Bohu, rozveselení našemu duchu a spasitelné vzdělání církvi.“⁸⁶

Hned na začátku předmluvy vyzývá a žádá Čechy: „..., aby milí Čechové nejen Slovem Božím se mohli krmiti, poučovati a napomínati, ale také napájeti a rozveselovati při svém spasení. Čemuž požehnej Pán Bůh pro svou slávu“⁸⁷.

Kancionál je velkou inspirací pro každého pedagoga vyučujícího hudební výchovu, protože je to odkaz z historie a navíc patří na vrchol své hudební etapy.

3.4.1. Hudební podněty v Kancionálu

Komenský se často obrací k Bohu, který podle něj stvořil zpěv. Tvrdí, že ke zpěvu jsou nutné tři věci. Je nutno, aby písně měly slovní obsah. Tedy nějakou věc, kterou si chceme touto písní připomínat a jež bude mít sílu pohnout lidským duchem. Druhou věcí je, aby slova byla za sebou skládána mistrovsky. K tomu nám dopomůže metrum – všechna slova se musí měřit a počítat. Dopomoci nám má pak i rým. Tedy aby poslední slova zněla stejným zvukem. Poslední důležitou záležitostí z trojice je melodie. Aby noty připadaly k metru a hlavně aby dlouhé noty měly slabiky dlouhé a krátké noty slabiky krátké. Veselé písně, v nichž se zpívá o věcech veselých, vítězstvích nebo triumfech, mají znít vesele, zatímco písně určené k smutným věcem smutně.

Komenský se v předmluvě *Kancionálu* zamýšlí nad tím, proč je nám hudba tak líbezná.
„To proto, že náš Učinitel nás sformoval a složil sličněji nad jiné tvory-řemeslníky, a to jak

⁸⁶ Komenský, Jan Amos. *O duchovním zpěvu: předmluva k Amsterdamskému kancionálu 1659* / Jan Amos Komenský; úvodem a poznámkami opatřil Timoteus Č. Zelinka, Praha: Kalich, 1944, s. 11

⁸⁷ Komenský, Jan Amos. *O duchovním zpěvu: předmluva k Amsterdamskému kancionálu 1659* / Jan Amos Komenský; úvodem a poznámkami opatřil Timoteus Č. Zelinka, Praha: Kalich, 1944, s. 11

v těle, duši, mysli, rozumu a vůli, tak ve všech zvnitřních smyslech...“⁸⁸ Stejně jako oči dokáží ocenit malbu a jazyk chuť, tak uši poznávají líbeznost hudby.

I přesto, že je *předmluva* krátkým spisem, je plná Komenského názorů na hudbu a je zde vidět i jeho vztah k ní. Z toho můžeme soudit, že Janu Amosovi hudba byla velmi blízká a vnímal ji jako cestu harmonie a spojení s Bohem.

⁸⁸ Komenský, Jan Amos. *O duchovním zpěvu: předmluva k Amsterodámskému kancionálu 1659* / Jan Amos Komenský; úvodem a poznámkami opatřil Timoteus Č. Zelinka, Praha: Kalich, 1944, s. 12

4. Význam Komenského názorů pro současnou hudební výchovu a pedagogiku

Jsou Komenského pedagogické a didaktické názory a metody stále aktuální a použitelné v dnešní moderní době? Na tuto otázku se pokusím odpovědět srovnáním hlavních myšlenek o hudební výchově z Komenského spisů s novodobými publikacemi k současné koncepci hudební výchovy autorů **A. Cmírala, F. Sedláka, O. Settari** a dalších.

Adolf Cmíral, český hudební skladatel, pedagog a publicista, se významu Komenského ve svém díle značně věnoval a stručně jej sepsal v následujících bodech:

- 1) Význam pedagogických prací Komenského je nesmírný a mnohostranný.
- 2) Jeho vliv na pedagogiku je více než značný. Byl jedním z prvních myslitelů, kteří viděli problematiku nevzdělanosti a zaostalost feudálního zřízení.
- 3) Vytvořil koncept tříd, a tak vytvořil systém nenahodilý, který zachycuje všechny žáky.
- 4) Tento systém tříd postavil Komenský na hlavních věkových obdobích člověka.
- 5) Vypracoval plán obecné školy.
- 6) Přichází se smělou myšlenkou o nutnosti spojovat reálné vzdělání s humanitním. Bral dokonce ohled na vzrůst fyzicko-matematických věd a na jejich význam pro lidstvo.
- 7) I přesto, že postavil na první místo fyzicko-matematické vzdělání, neopovrhne jazykovým vzděláním, a naopak do něj vnáší plánovitost a metodičnost.
- 8) Postavil se proti verbalismu⁸⁹. Komenský klade důraz na prvky praktického životního vzdělání na rozdíl od intelektualismu⁹⁰ a odtržení vzdělání od života.
- 9) Vedl žáky k tomu, aby rozvíjeli své schopnosti samostatně pomocí vlastních činností.

⁸⁹ Verbalismus – způsob vyjadřování náležící v přepjatém důrazu na slovní výraz, často bez hlubšího významu

⁹⁰ Intelektualismus – zdůrazňování rozumové činnosti, intelektu proti citu

- 10) Vytvořil pedagogický proces, který nám přesně říká, jak mají vypadat třídy, a ukázal správný směr v masovém vyučování.
- 11) Vytvořil systém založený na vyučování podle let, měsíců, dní a hodin.
- 12) Vypracoval statut škol, kde byla v praxi zavedena zákonitost a povinnost všech školních členů.⁹¹

Komenský má velký vliv na školský systém. V dnešní době, kdy je školní docházka povinná, nám myšlenky, že děti nechodí do školy, přijdou zastaralé. Ovšem Komenský žil v době, kdy školní systém byl stavovsky diferencovaný. Komenský žádal, aby všichni měli možnost školy navštěvovat. Jeho demokratičnost ale nebyla v tehdejší době brána vždy kladně, a tak až později byly tyto návrhy převzaty a uskutečněny. Hudební výchova a její pojetí se ovšem mění nadále. Současná koncepce hudební výchovy v českých školách vstoupila v platnost školním rokem 1976/77, avšak neutvořila se náhle, ale procházela vývojem. Tato koncepce platí dodnes.

František Sedlák tvrdí, že hlavním úkolem hudební výchovy je estetický vliv na mladé generace. Hudební výchova má poskytovat hudební zážitky, a tím vytvářet kladný vztah k hudebnímu umění, aby vznikla potřeba žáka hudebně se seberealizovat. Avšak aby tento kladný vztah mohl vzniknout, je nutné mít již rozvinutou hudebnost.

Učitelé hudební výchovy jsou v současné době zavázáni řídit se při výuce základním školským dokumentem – Rámcovým vzdělávacím programem. Z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání vyplývá, že základními složkami hudebně výchovného procesu jsou činnosti žáků, a to:

- 1) pěvecké činnosti (pěvecká výchova, vokálně intonační výcvik, zpěv písní)
- 2) poslechová činnost (systematická příprava k vnímání hudby, vlastní poslech hudebních skladeb)
- 3) hra na hudební nástroje (technická příprava, hra jednotlivců i v souboru)
- 4) hudebně pohybová činnost (hudebně pohybová příprava a elementární taneční projev).⁹²

⁹¹ CMÍRAL, Adolf. *Hudební didaktika v duchu zásad J. A. Komenského*. Praha: SPN, 1958. s. 23

⁹² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Honza/Downloads/RVP-ZV-2021%20(1).pdf

Za dob Komenského je jednoznačný cíl hudební výchovy. Umět zpívat a dokázat zpívat písňe při mších. Vyjádřit tak svou víru v Boha. V dnešní době se cíle liší. „*Cílem hudební výchovy je seznamovat žáky s bohatstvím hudební kultury naší i cizí a jejím prostřednictvím rozvíjet jejich estetické citění i etické a světonázorové postoje. Ve školní hudební výchově, která má být komplexním, cílevědomým a plánovitým procesem, pak rozvíjet jejich hudební schopnosti a dovednosti. Ty umožňují všestrannou hudební aktivitu dětí, jejich hudební zážitky i kladný vztah k hudebnímu umění a aktivní podíl na hudebním životě naší společnosti.*“⁹³ Sedlák také kromě popsaných cílů hudební výchovy popisuje i úkoly hudební výchovy. Tyto úkoly je možno shrnout do dvou vzájemně se podmiňujících výchovných oblastí.

- 1) Výchova k hudbě – základní orientace ve světě hudby, pochopení hudebně vyjadřovacích prostředků, osvojení základních hudebních pojmů, zajištění hudebních aktivit, které rozvíjejí hudební schopnosti, dovednosti a návyky
- 2) Výchova hudbou – kultivace žáků v rámci společenských cílů, prostřednictvím hudby může jedinec poznat umělecký svět i vztah k člověku a k celé společnosti a lépe pochopit význam hudby v lidském životě

V nově zpracovávaných **rámcových vzdělávacích programech** se hudební výchova stává součástí vzdělávací oblasti **Umění a kultura**, která zahrnuje obor hudební a výtvarný. V hudební výchově je cílem zajistit, aby žáci měli možnost poznávat hudbu prostřednictvím vlastních činností a interakcí, a to ve všech jejích funkčních, žánrových a slohových podobách, jako součást umění i běžného životního stylu, "kultury všedního dne".

Z rámcového vzdělávacího programu můžeme zjistit, že mnoho myšlenek Komenského o hudební výchově se zachovalo dodnes. Avšak tvořivé zaměření výuky se s Komenským nemůže shodovat, v jeho době byly jiné cíle, podmínky i možnosti při výuce. Především pak na prvním stupni základní školy se často tyto cíle, co se dítě má v hudbě naučit, objevují. Dítě by mělo zpívat čistě intonačně a rytmicky přesně. Mělo by dokázat improvizovat v těch nejjednodušších hudebních formách, zapojit své tělo a správně reagovat na rytmus, rozeznávat tempové a dynamické změny a osvojit si jednoduché hudební nástroje. Na druhém stupni už pak dokáže návyky, které si osvojilo na prvním stupni aplikovat nejen při zpěvu, ale i při mluvení v běžném životě. Reprodukují na základě svých individuálních hudebních schopností a dovedností různé motivy. Rozpozná, některé z tanců, přistupuje k hudebnímu dílu jako

⁹³ SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 14

logicky utvářenému celku, dokáže zařadit hudbu do stylového období. Učivo patřící na první stupeň, ale i na druhý stupeň v hudební výchově, najdeme v RVP, kde je rozděleno podle výše zmíněných činností.⁹⁴ Tyto názory se shodují s postupy Komenského. Soudobý RVP tyto myšlenky ještě rozšiřuje o **orientaci v proudu znějící hudby**, to znamená, že žák dokáže poznat hudební prvky, jako je dynamika rytmus, tempo, melodie, barva, ale rozpozná i gradaci a kontrast a dokáže rozlišit operu, muzikál, balet, komorní a symfonickou hudbu nebo sborovou tvorbu.⁹⁵ Z Filosofie RVP vyplývá, že hudba není cílem, ale prostředkem hudební výchovy. Důležité je mít na paměti rozvoj osobnosti dítěte a mladého člověka – k tomu má hudba mnoho specifických prostředků.

Vztah Jana Amose Komenského k hudební výchově je na první pohled po prostudování jeho děl kladný. Bohužel František Sedlák, který se tématicke hudební výchovy věnoval v druhé polovině 20. století, zjistil, že úroveň výuky hudební výchovy je velmi nízká.⁹⁶ Dává vinu problematice v tvorbě nových učebnic a nedostatku výzkumu v oblasti improvizace a hudebních dovedností. Podle něj také absolventi hudebních fakult nejsou dobře připraveni na výuku. Neumí dostatečně hrát na hudební nástroj, nejsou schopni rychle improvizovat a neví, jak pracovat s dítětem, aby rozvíjeli jeho hudební schopnosti. Tento nedostatek přisuzuje Sedlák fakultám, které jako by nevěděly o modernizačních snahách u nás i ve světě.⁹⁷ Mnoho učitelů, kteří interpretují skladby a písně před svými žáky, si je vědomo svých nedostatků, učí hudební výchově nerado a z donucení. Aby učitelé neodkryli své nedostatky před žáky, vyučují hudební výchovu spíše naukově. Učitel pouze přednáší a žáci poslouchají nové informace o skladatelích, zapisují noty a podobně. Stále zde tedy převládá herbartovský styl vyučování. Učitel vyvíjí velký tlak na žáka a nedává mu moc prostoru pro vlastní tvořivost.⁹⁸ Příčinou byla i nekvalifikovanost mnohých vyučujících, dále nedostatek pomůcek k poslechu hudby, nevybavenost tříd pro výuku předmětu, aj.

Některé z výše uvedených hudebních činností lze ve větší či menší míře dohledat i u Jana Amose Komenského. Ten se snažil děti také naučit hudbě pomocí činností a

⁹⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Honza/Downloads/RVP-ZV-2021%20(1).pdf

⁹⁵ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Honza/Downloads/RVP-ZV-2021%20(1).pdf

⁹⁶ SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1977

⁹⁷ SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1977. s. 67

⁹⁸ SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1977. s. 68

didaktických zásad. Nejvíce prosazoval činnost pěveckou. Zpěv je spojován s Bohem, a tudíž je velice důležitý.⁹⁹

Podle Komenského by se učitel měl snažit, aby dítě rozvíjelo harmonické cítění nejen poslechem, ale i zpěvem zároveň. Hlavní styčný bod středověké hudby je dozajista náboženský zpěv. Ale v dnešní době je tomu jinak. Repertoár písní již není náboženský. I přesto má zpěv stále velkou výchovnou hodnotu.¹⁰⁰ Zde se setkáváme s moderním pedagogickým konceptem aktivní a receptivní hudební výchovy¹⁰¹. Ovšem **František Sedlák** ve své knize *Nové cesty hudební výchovy* popisuje přesný opak, který se v mnohých našich školách děl. **A to tedy, že se tyto dvě složky zpěvu a poslechu od sebe oddělily a vyučovaly se samostatně.** Dítě podle něj nikdy neodděluje zpěv od poslechu, a tudíž nechápe tyto činnosti jako dvě, ale jako jednu.¹⁰²

Dále i děti, které nemají vrozené hudební předpoklady, se podle Komenského mohou naučit hudbě, a to pomocí hudby spojené s mluveným slovem, pohybovou aktivitou a prostřednictvím hudebních her. To probouzí v dítěti kreativitu a díky tomu objevuje svět hudby svým tempem. I přesto, že se hra na hudební nástroj a pohybové hudební aktivity ve školách začaly projevovat až ve druhé polovině 19. století¹⁰³, tak Jan Amos Komenský je zmiňuje již v 17. století. Tyto dvě hudební činnosti nebyly natolik rozvinuté jako činnost pěvecká nebo poslechová. Ovšem již Komenský psal o hraní na jednoduché hudební nástroje a rytmických cvičeních. Pročítáme-li si některé části v *Informatoriu*, v nichž se píše o hudební výchově pro mateřské školy, pozorujeme, že někdy jsou zde anticipovány myšlenky, které jsou řešeny mnohem později v soudobé pedagogice. Například výchova rytmického cítění dětí pomocí říkadel a jednoduchých hudebních nástrojů, které Komenský doporučuje dát dětem přímo do rukou, aby se efektivně účastnily hudebního dění je velmi blízka hudebně-výchovnému

⁹⁹ Hudební výchovu na českém venkově od poloviny 19. stol. učili absolventi varhanické školy a učitelských ústavů. Vliv církve byl i nadále velký, zpívaly se převážně mravoučné a náboženské písně. Církev dbala na to, aby žáci byli ve škole vedeni tak, „aby uměli dobře a hbitě zpívat obyčejné kostelní písně a některé školní a národní“.

¹⁰⁰ viz s. 40 výchova hudbou a výchova k hudbě

¹⁰¹ Vladimír Helfert poukázal na skutečnost, že potřeba hudby je vrozena každému jedinci, každý člověk se projevuje hudebně alespoň receptivně – rád poslouchá hudbu. Ve svém významném spisu *Základy hudební výchovy na školách nehudebních* (1930) uvádí dvojí formu hudebnosti: *aktivní (evidentní)* - projevuje se zpěvem, hrou na nástroj; *receptivní (latentní)* - potřeba poslouchat hudbu.

¹⁰² SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1977. s. 69

¹⁰³ Teprve v r. 1868 byla církev zbavena vlivu na školu zákonem o poměru církve a školy. V souvislosti s novými zákony učitelé již nemají povinnost péče o kostel; začínají nadšeně pracovat jako sborníkáři a autoři sborových úprav písní ve zpěváckých a dělnických spolcích nebo vyučují Hv v gymnáziích a reálkách. Byly zavedeny čtyřleté učitelské ústavy. Na nich byl zaveden předmět hudba, v němž se vyučoval zpěv, harmonie, hra na housle a varhany.

systemu Orffova Schulwerku.“¹⁰⁴ V dnešní době bychom to nazvali tvořivými činnostmi všeho druhu.

Další činností je poslechová činnost. **Podle Komenského má dítě od útlého věku poslouchat melodie od svých rodičů a později od učitelů.** Dnes se již na toto zapomíná a dítě tedy samo nezjišťuje a neobjevuje hudbu, nedochází k vlastní tvořivosti a ani hudební představivost není ve výuce obsažena takovou měrou, jakou by měla být. František Sedlák tvrdí, že hudební výchovu je třeba chápat ve větším rozhledu. „*Žák je objektem výchovy, ale současně aktivním subjektem, který se zmocňuje hudby také sám a touží po hudebním sebeuplatnění.*“¹⁰⁵ Dále tvrdí to, že dnešní hudební výchova již nemůže počítat s tím, že by děti svou hudebnost získávaly z rodiny. Školní systém toto musí zastoupit a zajistit rozvoj hudebnosti už v mateřských školách. Bude se také muset vypořádat s udržení aktivity a zájmu v hudební výchově, který podle Sedláka poklesl.¹⁰⁶

Hudební výchovu nelze vyučovat u všech stejně. Je nutné vytvořit si individuální přístup. Opět můžeme vycházet z myšlenek Jana Amose Komenského, který tvrdil, že „*Pomalého žáka nezasypáváme prací, nechápavého bystříme mnoha příklady z oblasti smyslů, nepoznaného čas od času vyburcujeme novým upoutáním pozornosti.*“¹⁰⁷ V praxi to znamená, že frontální výuka žáků hudební výuky, například při zpěvu nebo poslechu, musí být střídána s činnostmi, kdy žák pracuje sám nebo ve skupině. Několik dobrých žáků může zpívat, další poslouchají nebo vytváří rytmický doprovod písní, ať už pomocí rytmických nástrojů nebo pohybových cvičení pomocí svých nohou a rukou (tzv. hra na tělo). Naopak ti nejméně aktivní se mohou pokusit o instrumentální doprovod. Tento způsob je vhodný z toho důvodu, že žádný žák nezůstává nezapojen, zároveň učitel poznává kvalitu svých žáků a vytváří u nich tolik potřebný vztah k hudbě.¹⁰⁸ Opět se zde setkáváme s myšlenkou Komenského, kdy si žák vlastní iniciativou a schopností vytváří pouto k probíranému a sám se učí a hledá cestu hudební výchovou. Učitel pouze vede a radí, jak vykonat to, co se po něm žádá. Učitel nepotlačuje svým výkladem tvořivost žáků, ale naopak ji takovými činnostmi aktivizuje.

¹⁰⁴ SETTARI, Olga. *Jan Amos Komenský a hudba*. Studia Comeniana et historica: časopis Muzea J. A. Komenského pro komeniologii, historii 16., 17. a 18. století a regionální dějepis moravsko-slovenského pomezí. Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1991, 21(45), 47-62. ISSN 0323-2220. s. 50

¹⁰⁵ SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy*. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. s. 11

¹⁰⁶ SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1977. s. 6

¹⁰⁷ Vybrané spisy Jana Amose Komenského, Svazek III, SPN, Praha 1964, s. 199

¹⁰⁸ SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1977. s. 74

Vladimír Kovařík píše, že dnešní společnost má možnosti, jak zařídit, aby hudba a hudební výchova mohly rozkvétat. A tudíž by měla dělat všechno proto, aby se tak stalo. V dnešní společnosti máme mnoho způsobů, jak se kulturně vyžít a rozvíjet. A podle myšlenky, kterou hlásal Jan Amos Komenský, že by se všichni měli učit všemu a bez podmínek ke vzdělání, i dnes má každý možnost a právo vzdělávat se v umění. Tedy by i naše školství mělo být schopné tyto potřeby kulturního života uspokojit. *„Naše školství i naše pedagogická věda se dnes hrdě hlásí k odkazu J. A. Komenského. Je nutné zdůrazňovat i dnes jednu z jeho stěžejních pedagogických zásad, že všichni mají být učeni všemu.“*¹⁰⁹

Komenský kladl požadavek na zpívání ve školách. Podle Vladimíra Kovaříka je nutné, aby tento požadavek byl kladen na celý školní den, nikoliv jen na určitou hodinu. To, že lidé vnímají hudbu a potřebují ji, můžeme vidět právě na dětech. Jan Amos Komenský si byl tohoto faktu také vědom a snažil se vědomosti o práci s dětmi a hudbou rozšířit mezi ostatní pedagogy. Ale v dnešní době se může zdát, že tato přirozená vlastnost u dětí, které jsou starší, než jsou děti v mateřských školách, mizí. *„Odpovědnost za rozvoj schopností dětí nese i zde naše škola. Právě ve školách má být tato schopnost dětí k hudbě a zpěvu nejen podchycena, ale i dále rozvinuta.“*¹¹⁰ Bohužel v dnešních školách často narážíme na přesný opak. Setkáváme se s nezájmem či s nedostatkem hudebních schopností. A přitom již Komenský říkal, jak hudební výchovu vyučovat a my s ním souhlasíme, ale praxe mnohdy vypadá jinak.

Díky pedagogům hudební výchovy před několika staletími se z českého národa stal národ hudební. Často se setkáváme s názorem „Co Čech, to muzikant“. Ovšem nelze tvrdit, že český národ má vrozenou hudebnost. Hudebnost závisí na společensko-materiálních podmínkách, které ji u nás pomáhají šířit. *„U nás byla hlavním podněcovatelem bída českých lidí a hlavně učitelů, která je nutila využít hudby jako svého vedlejšího přivýdělnku.“*¹¹¹

Jan Amos Komenský tvrdil, že *„je třeba potěšení, aby se nevloudila omrzlost nebo odpor, mor to učení, nýbrž aby duch potěšením se povzbuzoval“*.¹¹² Z toho si můžeme vzít ponaučení i dnes. **Aby žáci jevíli zájem o hudbu, je třeba učitele, který dokáže zaujmout svými hudebními schopnostmi a nadšením.** Vladimír Kovařík navazuje na tuto myšlenku a obrací se na učitele, aby nejen pokračovali v hudební kultuře, ale aby zároveň tvořili. Tvrdí, že

¹⁰⁹ KOVAŘÍK, Vladimír. *Vývoj hudební výchovy na českých školách*. Praha: SPN, 1960. s. 107

¹¹⁰ KOVAŘÍK, Vladimír. *Vývoj hudební výchovy na českých školách*. Praha: SPN, 1960. s. 107

¹¹¹ KOVAŘÍK, Vladimír. *Vývoj hudební výchovy na českých školách*. Praha: SPN, 1960. s. 107

¹¹² Vybrané spisy Jana Amose Komenského, Svazek III, SPN, Praha, 1964, s. 151

v osobě učitele se tvoří a odráží hudebnost celého národa. Jak budou učitelé hudebně založeni, tak na tom hudebně bude celý národ a společnost.¹¹³

Komenský aktivizuje žáky skrze zpěv duchovních písní, protože jsou pro všechny v té době důležité a pomocí zpěvu se dá oslavovat Bůh. V dnešní době máme již jiné možnosti jak aktivizovat žáky. Kromě zpěvu můžeme využít i poslechy nejen přímo hraných skladeb na dostupné nástroje, ale i audiovizuálních nahrávek dostupných na internetu. Hra na jednoduché, ale i složité hudební nástroje také není ojedinelá. Jednoduché melodie nebo rytmický doprovod jsou snadnou formou aktivizace dítěte. Dále děti mohou vyjadřovat své pocity z hudby pomocí tance či jiných pohybových aktivit.

Jan Amos Komenský je inspirací ve všech oborech, jimž se věnoval. Ale rád bych vyzdvihl i fakt, že našel své místo také v soudobé hudbě a dodnes inspiruje skladatele. Mnoho českých skladatelů se nechalo inspirovat jeho díly a jeho osobností a využilo této silné postavy v naší české historii pro vytvoření hudebních děl. **Antonín Tučapský** o něm řekl toto: „*Myslím, že Komenský je největší český básník a spisovatel.*“ A **Jaroslav Krček** o Komenském tvrdil, že: „*Komenského považuji za mudrce tisíciletí – a zdá se mi, že to, co vyzářil do světa, teprve teď padá na úrodnou půdu a teprve teď září.*“¹¹⁴ Jaroslav Krček patří mezi skladatele, kteří využili Komenského osobnosti. Napsal rozměrnou symfonii pro orchestr s textem na motivy knihy *Labyrint světa a ráj srdce*. Symfonie č. 3 Jan Amos Komenský využívá Komenského myšlenek a to je vidět na úvodu partitury, kde najdeme: „*Přál bych si, aby lidé chtěli, pochopili a poznali, že je potřeba rozpouštět vše hrubé na jemné, necitlivé na citlivé, nekázeň na odpovědnost, neúctu v úctu, vděk a pokoru, nenávisť v lásku, žal v radost temnotu ve světlo. K tomu ať přispívá i toto dílo.*“¹¹⁵

Ovšem Komenský neovlivňoval jen svými názory, myšlenkami a literárními díly, ale i svou hudební tvorbou v *Amsterdamském kancionálu*. V druhé polovině 20. století byly vydány dvě úpravy písní z *Amsterdamského kancionálu*. Tyto úpravy vypracovali Petr Eben a Otmar Máchal. Úpravy vznikaly, neboť v té době nebyl počet zpěváků ve sboru velký a většinou se

¹¹³ KOVAŘÍK, Vladimír. *Vývoj hudební výchovy na českých školách*. Praha: SPN, 1960. s. 111

¹¹⁴ VONDROVICOVÁ, Kateřina. *Jan Amos Komenský – inspirace v české soudobé hudbě*. Hudební rozhledy. 1992, 45(3), s. 98–103.

¹¹⁵ VONDROVICOVÁ, Kateřina. *Jan Amos Komenský – inspirace v české soudobé hudbě*. Hudební rozhledy. 1992, 45(3), s. 98–103.

scházeli jen muži, proto vznikaly úpravy pro ženské sbory nebo pro smíšené, kde byly dva hlasy ženské a jeden mužský.¹¹⁶ Na závěr bych téma rád uzavřel slovy Petra Ebena.

„Náš stát – malý kus země obklopený většími národy – byl mnohokrát okupován našimi sousedy a v těchto situacích skoro vždycky nejchytřejší a nejnadanější lidé, kteří bojovali za naši nezávislost, museli zemi opustit. (...) Komenský je tragickým a typickým příkladem tohoto osudu. Jako biskup Českých bratří musel ve věku 36 let opustit zemi a už nikdy se nevrátil. Byl nesmírně pokorný a statečný. Pro mě je obdivuhodným příkladem této statečnosti, že v okamžiku, kdy takřka všechna jeho díla byla zničena požárem, okamžitě je začal psát znovu; (...). Ale je tady jedna vlastnost, která mě dojímá nejvíc ze všech jeho rysů ostatních. Jeho pohled na tento svět, ovlivněný ztrátou ženy i dětí následkem moru a ovlivněný všemi smutnými zkušenostmi z třicetileté války, byl velmi kritický. (...) A tak v něm vidím skvělý příklad pro postoj každého z nás k tomuto světu, který se od jeho dob do dnešních dnů příliš nezlepšil: nebýt k němu připoután, zachovat si vlastní kritický pohled i odstup, ale věnovat všechny své síly jeho zlepšení a spáse.“¹¹⁷

¹¹⁶ VONDROVICOVÁ, Kateřina. *Jan Amos Komenský – inspirace v české soudobé hudbě. Hudební rozhledy.* 1992, 45(3), s. 98–103.

¹¹⁷ VONDROVICOVÁ, Kateřina. *Jan Amos Komenský – inspirace v české soudobé hudbě. Hudební rozhledy.* 1992, 45(3), s. 98–103.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá Janem Amosem Komenským a jeho vztahem k hudbě a její výchově. Sleduje, jak se formoval jeho přístup k hudební výchově a jaký význam pro výuku hudby a vývoj hudební výchovy má. Cílem této práce bylo vyhledat a popsat fakta, která ukazují odkaz Jana Amose Komenského v hudbě a její výchově jak za jeho života, tak v současnosti. Cílem bylo nalézt význam Jana Amose pro současný koncept hudební výuky.

Jan Amos Komenský se věnoval mnoha oborům a svými znalostmi zasáhl, a ne v malém měřítku, i do hudby a hudební výchovy. Ve svých spisech a dílech uvádí praktické i teoretické poznatky a znalosti z hudebního odvětví a skrze svá díla je přenáší na své žáky, ale i na pedagogy, kteří se pomocí jeho děl sami vzdělávají nebo inspirují v práci pedagoga.

Vyhledávání informací a následné zpracování tématu „Pojetí hudební výchovy podle Jana Amose Komenského“ pro mě bylo nesmírně přínosné. Dozvěděl jsem se mnoho věcí, jež jsem předtím netušil a ujasnil si fakta, která jsem neznal v jejich plných souvislostech. Jan Amos Komenský mi byl vždycky prezentován jako statečný, vzdělaný a cílevědomý myslitel a pedagog. Tento pohled na jeho osobu se u mě nyní ještě prohloubil a utvrdil jsem se v tom, že si opravdu zaslouží označení „Učitel národů“.

Byl jsem fascinován, čím vším si Jan Amos Komenský musel projít a co všechno za dobu svého života zvládl. Udivují mě jeho znalosti a schopnosti a mohu se jen domýšlet, co všechno by mohl sepsat, kdyby nežil v době nepokojů a stálého hledání domova, a s jakými moderními poznatky by mohl přijít, kdyby žil až dnes.

Nejvíce nápomocnou literaturou při vyhledávání informací a zkoumání jeho osobnosti mi byly publikace od samotného Jana Amose Komenského, a to *Velká didaktika*, *Informatorium*, *Škola pansofická* a *Předmluva ke Kancionálu*. Bylo zajímavé a velmi poučné číst řádky tak aktuální, a přitom několik století staré. Dalšími publikacemi, které mi byly velmi nápomocné, byly publikace od Adolfa Cmírala, Vladimíra Kovaříka a Františka Sedláka. Adolf Cmíral ve své knize *Hudební didaktika v duchu zásad Jana Amose Komenského* popisuje nejen jeho život a dílo, ale i jednotlivé didaktické zásady a postupy. Vladimír Kovařík mi byl s knihou *Vývoj hudební výchovy na českých školách* zase nápomocný v pochopení vývoje hudby, a tudíž i vlivů na Jana Amose Komenského. Ve dvou publikacích od Františka Sedláka, *Nové cesty hudební výchovy* a *Didaktika hudební výchovy pro 1. stupeň základní školy*, jsem našel informace k současné hudební výchově. V neposlední řadě mi byla velice nápomocná Olga

Settari, která napsala mnoho článků týkajících se Jana Amose Komenského a jeho vztahu k hudbě a hudební výchově.

V závěru práce jsem porovnal současnou hudební výchovu s názory a metodami Jana Amose Komenského. Tato část pro mě byla velice přínosná, neboť jsem si mohl uvědomit, co všechno mohu dělat v hodinách hudební výchovy, a čemu se naopak vyvarovat.

Resumé

Tato bakalářská práce se zabývá osobností Jana Amose Komenského a jeho pohledem na hudbu a hudební výchovu. Cílem je popsat osobu Jana Amose Komenského ve vztahu k hudbě, jak se tento vztah formoval, popsat jeho pedagogické názory a metody, vybrat pedagogická díla týkající se hudby a následně popsat význam metod a názorů Jana Amose Komenského v dnešní době a v současné pedagogice.

Summary

This bachelor thesis deals with the personality of Jan Amos Comenius and his view of music and music education. The aim is to describe the person of Jan Amos Comenius in relation to music, and how this relationship was formed, to write down his pedagogical views and methods, to select pedagogical works related to music and then to describe the meaning of Jan Amos Comenius methods and views nowadays and in contemporary pedagogy.

Seznam použitých zdrojů

CMÍRAL, Adolf. *Hudební didaktika v duchu zásad J. A. Komenského*. Praha: SPN, 1958.

ČAPKOVÁ, D.: *Komenského Obecná porada a její význam*. In *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1992

ČERNÝ, Jaromír aj. *Hudba v českých dějinách: Od středověku do nové doby*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1983

DUBOVNICKÝ, I.: *Češi v Americe a česko-americké vztahy v průběhu pěti staletí*. Praha 2018

GREGOR, Vladimír a SEDLICKÝ Tibor. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. Praha: Supraphon, 1990

HOSTINSKÝ, Otakar. *Jan Blahoslav a Jan Josquin*. Praha, 1896

JANÁČEK, Josef: *Jan Blahoslav*. Praha: Svobodné slovo, 1966

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1992

KOMENSKÝ, Jan Amos a ZOUBEK, František Jan. *Jana Amosa Komenského Škola pansofická*. V Praze: Nákladem Besedy učitelské, 1875. s. 2. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:5cdecbe0-1102-11e5-b269-5ef3fc9bb22f>

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Labyrint světa a ráj srdce*, Grafická unie, Praha 1939

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*, 3. vyd. 1948

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské*, Praha, 1858 Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a13fba30-1135-11dd-a5bc-000d606f5dc6?page=uuid:4349a980-9bac-11e6-9328-005056825209>KOMENSKÝ, Jan Amos. *Všenáprava*. Praha, Orbis 1950

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Duchovní písně*. K vydání připravil Antonín Škarka. Praha, Vyšehrad 1952

KOMENSKÝ, Jan Amos. *O duchovním zpěvu*: předmluva k Amsterdamskému kancionálu 1659 / Jan Amos Komenský; úvodem a poznámkami opatřil Timoteus Č. Zelinka, Praha: Kalich, 1944

KONRÁD, Karel: *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. věku do zrušení literátských bratrstev*. Část 1. Praha, 1893

KOVAŘÍK, Vladimír. *Vývoj hudební výchovy na českých školách*. Praha: SPN, 1960

KRATOCHVÍL, Miloš Václav, 1955. *Jan Hus, muž a doba*. Praha: Mladá fronta, Životy.

KUMPERA, Jan. *Opera Didactica Omnia: Geneze a struktura edice v kontextu Komenského života a díla*, 1. vyd. Praha, 1992

KUMPERA, Jan. *Komenského Vlastní životopis: Autobiografie Komenského pro období 1628–1658*. Petrovice: ALMI, 2017. ISBN 978-80-97494-26-4.

KUMPERA, Jan. *Jan Amos Komenský: Poutník na rozhraní věků*. 1. Ostrava: Svoboda, 1992. ISBN 80-85498-03-0

NOVÁK, Jan. *Úvod k Didaktice, in: Veškeré spisy Jana Amose Komenského*, svazek IV, Brno, 1913

PÁNKOVÁ, Markéta. *Jan Amos Komenský v kostce. Malá encyklopedie českého génia staletí*. Praha: NPMK, 2020

POLIŠENSKÝ, Josef. *Odkazy pokrokových osobností naší minulosti Jan Amos Komenský*. Praha: Melantrich, 1972

SCHNIERER, Miloš: *Dějiny hudby*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2012

SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy pro 1. stupeň základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1985.

SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1977.

SETTARI, Olga. *Hudebně estetické názory René Descarta a Jana Amose Komenského*. *Studia Comeniana et historica: časopis Muzea J. A. Komenského pro komeniologii, historii 16., 17. a 18. století a regionální dějepis moravsko-slovenského pomezí*. Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1996, 26(55-56), 350-359. ISSN 0323-2220

SETTARI, Olga. *Jan Amos Komenský a hudba*. *Studia Comeniana et historica: časopis Muzea J. A. Komenského pro komeniologii, historii 16., 17. a 18. století a regionální dějepis*

moravsko-slovenského pomezí. Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 1991, 21(45), 47–62. ISSN 0323-2220.

SRB, Josef: *Dějiny hudby v Čechách a na Moravě*. Praha, 1891

ŠALDA, F. X., *O literárním baroku cizím i domácím*, v: *Z období zápisku*, sv. I, Praha, 1987

ŠTECH, Karel, *Mistr Jan Hus*. Praha: Česká grafická Unie a. s., 1920

ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*. Praha: Kalich, 1957

VONDROVICOVÁ, Kateřina. *Jan Amos Komenský – inspirace v české soudobé hudbě*. *Hudební rozhledy*. 1992, 45(3),

ZEMEK, Petr., KUMPERA, Jan. *KOMENSKÝ Jan Amos, Jednota bratrská: zbožnost, mravnost, tolerance: odkaz české reformace evropské duchovní kultuře: 550. výročí vzniku (1457-2007)*.

Jan Blahoslav předchůdce J. A. Komenského 1571–1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava / uspořádali Svatopluk Bimka, Pavel Floss: studie byly předneseny na mezinárodním kolokviu. -- Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, [1974]

Vybrané spisy Jana Amose Komenského, Svazek III, Praha: SPN, 1964

Seznam elektronických zdrojů

<https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

<https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=10958>

<https://ndk.cz/view/uuid:a13fba30-1135-11dd-a5bc-000d606f5dc6?page=uuid:47d80b40-9bac-11e6-9328-005056825209>

<https://www.mjakub.cz/zivot?idm=37>

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 PRAŽSKÝ, Lukáš. *Kristus příklad pokory*, viz s. 19

Dostupné z: http://chaloupsky.op.cz/1-pdf/pch_kristuspp2.pdf

Obrázek č. 2 KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské*, viz s. 2

Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a13fba30-1135-11dd-a5bc-000d606f5dc6?page=uuid:47d80b40-9bac-11e6-9328-005056825209>

Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1: OBRÁZKY – ODKAZY Z TEXTOVÉ ČÁSTI

Obrázek č. 1: Kristus příklad pokory

„Kristus příklad pokory“
Tx. Lukáš Pražský 1501, N. Jist. Kancionál 1420,
(Tempus Quadragesimae, Lenten song from 15-th century.)

Benešovský kancionál
4-hlasy-anonym
(úprava P.Chaloupský)

S/A

1. Kri - stus při - klad po - ko - ry náš pán mi - lo - sti - vý, Ot - ce své - ho
2. V chu - dé chý - ší pas - týř - ské se z Pan - ny na - ro - díl, ce - lý ži - vot
3. Na pou - ští byl po - kou - šen a od svých ne - po - znán, po - ha - něn a

T/B

Syn mi - lý a jed - no - ro - ze - ný, pro hříš - né - ho člo - vě - ka rá -
v chu - do - bě a v stra - sti mno - hé žil, V ci - zím kra - ji ma - tič - ka jej
o - puš - těn a v ru - ce hří - šných dán, Vše to z lás - ky k člo - vě - ku zde

- čil bý - ti chu - dí, a byl na tom to svě - tě vel - mi po - ní - že - vý
mi - lá skrý - va la, bez ži - vo - tí dí - tě - te, když zlo - ba hle - da - la.
v svě - tě pod - stou - pil, Ot - ce své - ho po - sluš - ný až k smr - ti kří - že - byl.

Obrázek č. 2: Píseň pro děti z Informatoria školy mateřské

58 *Inform. školy mateřské.*

Spi mé mi - lé poupě, spi ma - lé holoubě,
An - gel Bo - ží z nebe, o - pa - trujž mi tebe,

spi mi do - brou chvíli, hodinu, tři, čtyry, děťátko.
a - by či - stě spalo, ve zdraví zas vstalo, děťátko.